...luz Piazz. f. Paschaleone

ex hered.te D. Fran.ci de Rubeis

MODUS ORANDI DEUM.

Per

DESIDERIUM ERASMUM *Roterodamum.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE
ANNO CIↃ IↃ CXLI.

Clarissimo Poloniæ Baroni

HIEROSLAO DE LASKO,

Et in Ruthuania, Palatino Siradiensi,

DESID. ERASMUS ROT. S. D.

SIC reciprocis vicibus obambulāt gratiarū munera, Hieroslae vir clarissime. Reliqueras apud me pignus amoris in me tui, redit ad te vicissim pignus animi mutui, quem hinc proficiscens stipulabare. Quum omnia Mosaicæ legis sacrificia sint antiquata per Euangelium, nullum sacrificii genus vel diligentius tradidit princeps noster Iesus, vel religiosius amplexi sunt huius discipuli, quam vitulos labiorum, ut Oseæ verbis utar. Id constat tribus potissimum generibus; aut votis, aut gratiarum Oseæ 14.

rum actione, cui finitima est laus, aut hymnis. Hymnus est, quum animus cõsiderata Dei sublimitate, rapitur in laudem illius, cui soli debetur omnis gloria. Paulus Apostolus ad Coloss. cap.3. tria coniungit eiusdem generis, Psalmum, hymnum, & canticum : Docentes, inquit, & commonentes vos invicem in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes, in cordibus vestris Deo. Psalmus Græcis cantionẽ sonat, quod videtur esse vocabulum omnibus commune, quæ ad laudem Dei vel hominis pertinent, unde & psalmi quidam inscribuntur ipsi David, velut in laudem illius conditi. Hymnus proprie dici videtur laudatio numinis : Te decet hymnus Deus in Sion. Unde & ethnici poetæ carmina, quibus efferunt divos suos, hymnos appellant, quales extant adhuc Orphei & Homeri titulo. Porro canticum quod Græcis est ᾠδὴ, quiddam esse videtur utroque sublimius, nimirum laus illa,

illa, quam Deo canunt angeli ac piorum animæ, quæ iam mortalitatem exuerunt. Nam in Apocalypsi virgines habent canticum novum, quod nemo poteſt diſcere, præter illos qui ſequuntur agnum quocunque ierit. Alioqui quid queruntur in pſalmo: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Et Paulus cupit diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, ut hoc canticum Domini poſſit canere. Rurſus idem Paulus in epiſt. ad Epheſ. eodem ordine iungit hæc tria: Sed impleamini inquit, Spiritu ſancto, loquentes vobiſmet ipſis in pſalmis hymnis & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino. Totum autem hoc genus ſpirituale vocatur, quod omnis hæc laudatio, etiam ſi quando pars aliqua tribuitur homini, referatur ad gloriam Dei. Habet enim & mundus pſalmos, hymnos, & cantica ſua, quibus aut noxios dæmones, aut homines pro diis celebrant, aut

Apo.14.
Pſa.136
Phil.1.
Eph. 5.

homines hominibus adulantur, laudantes nonnunquã & quæ turpia ſunt, non ſolum in hominibus, verumetiam in his quos pro diis colunt. Cęterum qui ſpiritum hauſere Chriſti, neſciunt laudare niſi Patrem, Flium, & Spiritum ſanctum, quibus ſolis debetur quicquid eſt veræ laudis, ſive in cœlis, ſive in terris. Adiicit Paulus: pſallentes in cordibus veſtris Domino. Quid eſt Domino? Qui iuſtitiam ſuis virtutibus tribuunt, non pſallunt Domino, ſed ſibi (quod aiunt) intus canunt. Rurſus qui fiduciam ſuam & gloriam collocant in Moſe, Franciſco, Benedicto, Dominico, aut Auguſtino, non canunt Domino, ſed hominibus. Tunc maxime glorificatur Deus, cum homo agnoſcit quam ipſe ſit nihil ex ſeſe. Quid ſibi vult, in cordibus veſtris? Ne quis putet Deum inani vocum boatu, aut modulato muſicorum hinnitu, aut organis, quibus nunc ubique templa perſtrepunt, delectari: non quod muſicam

ſicam corporalem damnem, ſi modice, ſi ſobrie cultuque divino digna adhibeatur, ſed ut oſtendam iſta nihil eſſe, ſi abſit tacitus ille pietatis affectus in Deum, quæ Deo cantio eſt gratiſſima, etiam ſi nullus vocum ſtrepitus accedat. Quoniam autem Deus ſemper & ubique mirabilis eſt, non oportet hominem Chriſtianum unquam ceſſare à pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus. Huic generi finitima eſt gratiarum actio, quæ magis pertinet ad bonitatē Dei, quam ad magnitudinē. Pſalmus eſt, cum illi canimus: Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo quandiu fuero. Hymnus eſt, cum illi canimus: Benedicant omnia opera Domini Domino. Hic enim mens in omnibus rebus conditis ſtupet potentiam, ac ſublimitatem incomprehenſibilem conditoris. Cāticum erit, cum animus afflatus deſiderio vitæ cœleſtis, ac velut evolare geſtiens à corpore, canit Pſa. 145

illi. Quam dilecta tabernacula tua
Psa.83. Domine virtutum. Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum. Gratiarum
Psa. 117 actio erit, cum illi canemus: Confitemini Domino quoniã bonus, quoniam in æternum misericor-
Psa. 88. dia eius. Et: Misericordias Domini in æternum cantabo. Quemadmodum hymnus opponitur blasphemiæ, ita gratiarum actioni opponitur ingratitudo. Detrahunt autem gloriæ Dei, qui quod illi debetur, tribuunt humanis viribus, & ex benefactis laudem humanam venantur. Eoque Paulus
Col. 1. Colossensibus scribens: Omne, inquit, quodcunque facitis, in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi, nimirum ut semper illud haberent in corde, quod omnibus Christianis est in ore: Sanctificetur nomen tuum. Item non solum blasphemi sunt in Deum, qui verbis impiis in illum debacchantur, verumetiam quicun-

quicunque nomen illius professi vivunt impie. Ut videant, inquit, Mat. 5.
opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Gratissimum Deo canticũ modulabantur martyres, cum sua corpora tradebant tyrannorum libidini diris tormentis excrucianda, etiam cum lingua execta, nullas laudes sonare poterant. Iam vita quorundam Christianorum, præsertim eorum qui dignitate ac titulo se Christianæ religionis duces profitentur, si nihil ament præter ea quæ sunt huius mundi, quid aliud est, quam perpetua in Deum blasphemia? Si nomen Dei propter Iudæos non observantes legem, blasphemiis afficitur inter gentes, iuxta Pauli sententiam, Rom. 2
quanto iustius idem dicetur in eos, qui pietatis euangelicæ culmen tenent, & tota vita pugnant cum euangelicis præceptis? Nimiũ propter hos, non solum inter gentes male audit adorandũ illud nomen Iesu Christi, verum etiam inter

Chriſtianos. Itaque quemadmodum nunquam deeſt occaſio laudandi Dei, quoniam in omnibus & quocunque vertas oculos, glorioſus eſt & admirabilis, ita quoniam nunquam ceſſat illius in nos beneficentia, ſemper eſt unde gratias agamus. Nec enim in lætis tantum agendæ ſunt gratiæ, verumetiam in afflictionibus, quas ideo frequenter immittit nobis, ut emendet ac ſervet, nonnunquam ut exercendæ virtutis materiam ſuppeditet. Egit gratias Paulus, quod Epaphroditum ex graviſſimo morbo reſtituit. Egit gratias, cum ter precatus Dominum ut auferretur ſtimulus carnis, & abigeretur ſatanas colaphis ipſum cæ-
2. Cor. 12. dens, audiſſet: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Hoc ſenſit Paulus ſcribens Epheſiis in loco, quem modo retulimus; Gratias ſemper agentes pro omnibus in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Deo & Patri. Par eſt ſemper agere gratias ei, qui-

ſemper benefacit, eſt in omnibus qui pro inſcrutabili conſilio omnia nobis vertit in bonum, etiam illa quæ videntur eſſe noxia. Laus igitur & gratiarum actio perpetuum eſt ſacrificium omnium Chriſtianorum, ſed præcipue quum illius mortem, qua nos redemit, ac myſtici corporis ſocietatem ſacri panis & myſtici calicis conſecratione repræſentamus. Unde & huic rei proprie nomen inditum Euchariſtiæ, quanquam eadem Græcis dicitur Synaxis, id eſt, conciliatio, quod pariter ibi repręſentetur fœdus charitatis inter omnia Chriſtiana membra: unde & Latini communionem vocant. Horum utrumque, laus & gratiarum actio non modo non ceſſat poſt hāc vitam, verumetiam perficitur. Hic dum animus gravatur hoc mortali corpuſculo, ut eſt imperfecta cognitio magnitudinis & bonitatis illius, ita imperfecta tum laudatio, tum gratiarum actio. Illic quo clarius intuebimur, hoc excellentius

laudabimus, clamantes cum seraphicis spiritibus: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus exercituum. Plena est omnis terra gloria eius. Iamque quod ante suspirabamus adepti, & quod ante spe
Isa. 6.
sequebamur, iam re assequuti, canemus cum David: Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri.
Psal. 47
Cæterum ut gratiarum actio laus quædam est, ita non nunquam est & petitio, de qua nunc instituimus dicere. Quandoquidem & inter homines, qui diviti pro beneficio dato gratias agit, tacite provocat illius liberalitatem ad maiora largiendum. Quis autem Deo ditior, aut benignior? Nunc quidem interim gratias agentes pro Dei donis exultamus, sed cum tremore: nimirum incerti, num quod datum est, sit futurum nobis perpetuum. Siquidem ei qui stat, videndum est ne cadat, & nostra negligentia fit nonnunquam, ut subducat sese Dei gratia, velut ab indignis:

dignis: non nunquam ipse Deus, licet non offensus, avertit à nobis vultum suum, nosque nobis ipsis ad tempus relinquit, ne veniamus in maius discrimen, impia nostri fiducia. In civitate cœlesti, plena gaudiorum erit ista gratiarum actio, quia secura erit præteritorum bonorum memoria, nec ullus perdendi, quod tenemus, metus offuscabit lætitiam cordis nostri, neque quicquam deerit votis nostris, quod felicitatem nostram reddet imperfectam, præsertim ubi totum Christi corpus tam erit ad felicitatis æternæ consortium collectum, suoque capiti sociatum. Porro quandiu versamur in hoc exilio, quoniam & malorum plena sunt omnia, & bonorum vel imperfecta, vel incerta possessio, consequitur, ut semper sit orandus Deus, ut nos à malis urgentibus eripiat, & sua dona in nobis augeat: & quod largiri dignatus est, velit esse proprium, ac perpetuum, & quod hic cœpit

in nobis, perficiat in vita futura. Primum itaque si videtur, discutiamus quid sit precatio sive oratio. Quanquam hæc vox in hoc sensu non omnino probatur his, qui religiosius observant elegantiam Romani sermonis: nam ut latine dicitur orare qui rogat, ita non satis latine dicitur, pro deprecatione oratio, nec satis apte dicitur orator, qui rogat. Orationem pro precatione Christianorum usus recepit. Oratorem pro deprecatore, nemo veterum, quod sciam, ausus est dicere. Sed ut omissa verborum cura de re pergamus, hæc tria, laus, gratiarum actio, & precatio, tametsi ratione verius quam re discreta sunt, ac fere cohærent, nunc tamen docendi gratia separabimus. Est igitur precatio erectio mentis in Deum cum studio quippiam ab illo impetrandi. Iam hæc ipsa finitio statim declarat quantũ absint à precando, qui psalmos non intelligendos etiam si attenderent, inani labiorum strepitu personant,

Precatio quid.

animo

animo per omnia curarum inanium ludibria volitante. Paulus autem nonnunquam duas voces velut idem significantes, sibi copulat, orationem & obsecrationem: sic ut precationi respondeat προσευχὴ, obsecrationi, δέησις. Sic enim scribit: Nihili soliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Phil. 4.

Rursus ad Ephesios sexto: Per omnem orationem & obsecrationem: ubi quod Latinus vertit, orationem, Græcis est προσευχὴ, quod obsecrationem δέησις. Ambrosius pro obsecratione, vertit, precem. Eph. 6.

Idem in epistola ad Timoth. priore, tres voces coniungit, προσευχὴν, δέησιν, καὶ ἔντευξιν. Obsecro igitur, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Ambros. δεήσεις vertit, deprecatiões, προσευχὰς, orationes. Ceterũ quod est, ἐντεύξεις verti poterat, interpellationes. Nã in Cap. 2.

epistola

epistola ad Rom. cap. 8. quod Græcis est, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, interpres reddidit: Qui etiam interpellat pro nobis, videlicet utens verbo, unde deducta est ἔντευξις. Sunt autem qui putent, his tribus verbis idem significantibus, nihil aliud declarari, quam vehementiam, instantiamque precationis. Qui discrimen ostendere conantur, inter se parum consentiunt: Siquidem Augustinus in epistola quadam ad Paulinum, existimat, δεήσεις, id est, deprecationes, dici preces illas quæ fiunt, anteqnam benedicitur id quod est in altari: προσευχὰς, orationes, cum benedicitur, aut, ut Augustinus loquitur, sanctificatur, & distributioni præparatur: ἐντεύξεις, cum sumptis mysteriis sacerdos benedicit populo, velut intercessor offerens suos misericordissimæ potestati: demum in fine adduntur gratiarum actiones. Græcorum scholia sic distinguunt, ut δέησις sit, quoties precamur ut à malis urgentibus,

bus, aut etiam imminentibus liberemur: προσευχὴ, quoties votis optamus bona: ἔντευξις, qua querimur de his qui nos affligunt, quẽadmodum vidua interpellavit iudicem. Aut, ficut interpretatur Theophylactus, cum intercedimus pro his qui affligunt nos, ut resipiscant. Huic differentiæ suffragatur & vocum ipsarum etymologia, & rerum natura. Siquidem δέομαι Græcis & egeo sonat, & rogo. Porro rogo supplicis verbum est. Et qui premente necessitate eget auxilio, supplex est. Item εὔχομαι Græcis sonat, opto, εὐχὴ, votum. Postremo ἔντευξις intercessionem sonat, sive interpellationem, qua periclitanti succurrit, qui auctoritate valet apud eum qui offensus est. Primum autem est liberari à malis, unde & hodie rem divinam à confessione & absolutione dilectorum auspicantur: proximum optare bona nobis ac fratribus: perfectissimum autem interpellare Deum pro his, qui Christum

Christum in suis membris persequuntur, ne dent pœnas impietatis suæ, sed resipiscentes convertantur ad Dominum. Ambrosius deprecationes refert ad reges, orationes ad cæteros, qui magistratu publicave potestate funguntur: postulationes ad eos qui variis premuntur malis, ut eruantur, & liberati Dominum collaudent incolumitatatis auctorem. Mihi, si quid interest, vero propius esse videtur, quod à Græcis traditum est. Et hactenus quidem de ratione nominum, deque varia rei proprietate. Nunc paucis aperiendum, quanta cura nobis Dominus Iesus, atque huius amici precandi studium & assiduitatem commendarint, non tantum præceptis, sed etiam exemplis: deinde cur ea res nobis tanta sollicitudine fuerit tradita. Mox ostendemus in orando quatuor potissimum esse spectanda, quis sit quem oras, qui sis qui oras, quid ores, & quomodo sit orandum. Ut igitur primum absol-

absolvam, Lucæ capite decimo-ctavo, quum Dominus superiore sermone docuisset, quantis in periculis versetur hominum vita, dignatus est & remedium indicare. Certissimum autem in malis præsidium est auxilium Dei, quod ille nobis semper paratum fore pollicitus est, si votis ardentibus ac instantibus flagitemus. Hoc præceptum ut altius infigeretur animis auditorum, adhibuit parabolam, de iudice impio pariter atque improbo, qui tametsi Deum non metueret, nec homines revereretur, tamen fatigatus indefessa viduæ cuiusdam interpellatione, fecit tandem quod rogabatur. Quod si muliercula quo pœnas sumeret de adversario, tanta institit improbitate, quanto instantius oportet nos ea petere, quæ conducunt ad æternam felicitatem? Et si iudex impius & impudens delassatus mulierculæ interpellationibus, præstitit quod petebatur, quanto magis Deus natura benignus audiet preces Luc. 18

Luc.11. ces ad se clamantium? Rursus apud eundem capite undecimo, rem eandem alia commendat parabola nocturni postulatoris, qui clamoribus & pulsationibus improbis huc adegit excusantem amicum, ut media nocte surgat è lecto, & donatis panibus, quotquot opus essent, flagitatorē molestum abigat, magis tædio victus, quam impulsus benevolentia. Confer interim frigidum illum amicum cum Deo, tres panes cum æterna vita, & intelliges quanto nobis instantius, maioreque fiducia sit orandus pater cœlestis. Eodem pertinet, quod quum Dominus suis discipulis nihil præscripsisse legatur de vestitu, de cibo, potuve, de ieiuniis, tamen orandi formam diligenter præscripsit, quam non iussit peti à Mose, ac prophetis, nec à Ioanne, qui peculiares quasdam orandi formas tradidisse legitur: sed ipse peculiarem proposuit non usurus tanta hac in re diligentia, nisi præcipua quædā pietatis pars

esset

esset depcatio. Rursum apud Matthæum capite sexto, quam diligenter cohortatur ad orãdum? Quum enim prius exemisset illis omnem solicitudinem de vestitu de victu, de fama, de incolumitate, de vita, docet hæc omnia magna cum fiducia postulanda à patre. Petite, inquit, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis: quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur. Et ne dubitarent quin quod peterent, forent accepturi, aut aliquid illo salubrius, adhibet similitudinem ductam à vulgari patrum in filios affectu, quorum nullus est tam durus, aut impius, ut si filius postulet panem, porrigat illi pro pane lapidem: aut si postulet piscem, porrigat illi pro pisce scorpium. Si huc cogit homines alioqui malos, nõnunquam & idololatras, naturæ pietas, ut liberis necessaria petentibus non negent quod petunt, quanto magis pater ille cœlestis,
natura

natura benignus ac beneficus, qui charitate ineffabili prosequitur suos, non negaturus est hoc petentibus, quod ultro etiam largiturus erat non petentibus. Repetit hoc promissum apud eundem Euangelistam capite 18. Iterum dico vobis, quod si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis est. Item a-
Mar.11. pud Marcum undecimo, veluti iureiurando se nobis obligat, dicens: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quod accipietis, & evenient vobis. Iam imminente crucis tempore, nullo præsidio magis consolatur discipulos suos, quos erat ad tempus destituturus, quã depreca-
Ioa.14. tionis: Quicquid, inquit, petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. Iterum capi-
Ioa.15. te decimoquinto repetit & inculcat quod dixerat, ne possit elabi:

Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. Ac mox: Quicquid petieritis à patre, det vobis. Rursum capite decimosexto expostulat cum illis, quod hactenus nihil petissent, affirmans ac velut adiurans, eos nihil frustra petituros? Amen, amen, Ioa. 16.
dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hactenus non petistis quicquam in nomine meo, petite & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum. Similiter & apud Matthæum Mat. 24
vicesimoquarto, ingruente publica mundi calamitate, non ad aliud præsidium nos mittit, quam ad precationem: Orate, inquit, ne Mar. 13
fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Et ne quis existimaret precationem frigidam & somniculosam sufficere, apud Marcum ita loquitur: Videte, vigilate, & orate. Iti- Mat. 14
dem munit illos adversus ingruentem tentationem. Vigilate & orate, ut non intretis in tentationē.

Lucæ

Luc. 10. Lucæ decimo: Rogate, inquit, dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Nec dissonat à Domini doctrina, doctrina Apostolorum. Sic Paulus secunda Thessalonicensium quinto: Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.
1. Tim. 2. Rursus prima ad Timotheum capite secundo. Volo, inquit, viros orare in omni loco, sustollentes puras manus sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres. Idem cupit virgines ac cœlibes manere liberos, ne divellantur ab orando, & huius rei gratia vult ad tempus ex consensu dirimi usum coniugii. Sed præcipue viduas vult instare precationibus die ac nocte. Eandem cantionem nobis canit
1. Pet. 5. Petrus: Estote, inquit, sobrii, & vigilate in precationibus vestris. Item Iacobus eum, cui opus est sapientia, iubet à Deo postulare. Si quis affligitur ac mœret, hunc orare iubet. Tãtum autem hic tribuit precationi, ut non solum sibi impe-

impetret orans, verumetiam aliis, pro quibus oretur Deus. Si quis ægrotat, iubet accersi presbyteros, quorum precibus & corporis & animi morbo liberetur. Denique vult, ut omnes Christiani mutuis apud Deum precibus sese vicissim sublevent: Orate, inquit, pro vobis invicem, ut salvemini. Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Nunc considerandum erit, Dominus Iesus, quod tam diligenter tradidit, quanto studio conatus suorum animis infigere, suo frequenter exemplo provocans discipulos ad orandum, ac velut avis ad volandum incitans pullos suos. Sæpius repetitur hoc in euangelicis literis, quod Dominus secesserit in locum desertum, aut conscenderit montem ut oraret. Interdum etiam solus. Nec dubitandum quin quotidie cum discipulis suis oraverit, quemadmodum ante cibum benedixisse & gratias egisse, & post cibum hymnos in laudem Dei cecinisse legitur.

Iac. 5.

gitur. Quoties autem relicta multitudine secessit ad orandum, pastores docuit, ut pro his quos regendos susceperunt, frequenter orent Dominum, scientes infrugiferam esse doctoris ac monitoris operam, ni cœlestis aspiraverit favor. Nec enim dispendium est operis boni, si nonnunquam secretis precibus interrumpatur, nam & alacrior vegetiorque redit ad suum munus qui sic secessit, & auditoris desiderium intermissione modica redditum est vividius. Quoties autem magnum quiddam aggressurus esset Dominus, ab orando legitur cepisse auspicium. Baptizatus & egressus aquam, orasse legitur. Descendit columba, & vox patris audita est: Hic est filius meus, ipsum audite. Hoc videlicet erat felix auspicium suscipiendi muneris euangelici. Similiter & gentium vocationem auspi-
Ioa. 12. catus est, Ioan. 12. Quum enim quidã ex gentibus venissent Hierosolymam adorandi gratia, ambientes

bientes per Philippũ & Andream ut viderent Iesum, Dominus sic orat: Pater clarifica nomen tuum. Ac mox audit vocem cœlestem: Et clarificavi & iterum clarificabo. Orat excitaturus Lazarum, quod vel ex eo liquet, quod scribit Ioannes: Pater ego ago gratias tibi, quoniam audisti me. nimirum orasse perspicuum est, qui se prædicat auditum. Præterea Lucæ 9. professionem sui nominis, per quã salus esset omnibus parata, ab orando voluit auspicari. Sic enim legitur: Quum esset solus orans, erant cum illo discipuli, & interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbæ? & vos autem quem me esse dicitis? Et audit ex ore Petri, Christianorum omnium cœlitus inspiratam professionem: Tu es Christus filius Dei vivi. Ac vicissim Petri nomine audit õnis, Christi nomen ex animo profitẽs: Beatus es Simon Bar Iona. Et paulo post apud eundem Euangelistã, immortalitatis specimen aliquod
 osten-

oſtēſurus in monte, non prius trāſfiguratur, quam oraſſet: Et facta eſt, inquit, dum oraret ſpecies vultus eius altera, & veſtitus eius albus ac refulgens. Nec alteri titulo dedicat Eccleſiam ſuam, cuius typum gerebat templum illud Hieroſolymorum, unde profligavit impuram turbam vendentium,
Luc. 21. & ementium: Domus, inquit, mea domus orationis vocabitur. Domus Dei eccleſia eſt, in qua quiſquis verſatur, verſatur autem omnis vere Chriſtianus, eum non oportet aliud quam orare. Nam perpetuum pie vivendi ſtudium, iugis eſt deprecatio. Dominus rogat pro Petro, ne deficiat fides illius, & rogat patrem ut alium paracletum mittat diſcipulis, ne
Ioa. 17. deficiant in afflictionibus. Peracta cœna, quam poſtremam egit ante mortem cum diſcipulis ſuis, ſublatis in cœlum oculis, prolixius orat, ut per euangelium illuſtretur gloria patris, ut per euangelii profeſſionem ſerventur non ſolum
Apoſtoli,

Apoſtoli, verumetiam omnes,qui
ex univerſis terræ nationibus; uſque ad mundi finem credituri forent euangelio. Ubi iam ingruebat poteſtas illa tenebrarum, in horto non ſolum flexis genibus, ſed facie quoque proſtratus in terram ter, ac prolixius oraſſe legitur, præcipuoſque diſcipulorum, cum ſubinde reperiſſet dormiētes, monuiſſe, vigilarent, & orarent ne venirent in tentationem. Denique cum iam in ara crucis magnus ſacerdos, ſecundum ordinem Melchizedec peragit efficax illud & unicum ſacrificium, quod & olim legis Moſaicæ typis adumbratum erat, & nunc quotidie ſacri panis & calicis conſecratione repræſentatur, ingenti clamore vociferans, orat patrem pro membris ſuis: Deus meus, Deus meus, cur me deſeruiſti. Tandem profert & illam omnium abſolutiſſimam charitatem, orans patrem pro crucifigentibus, pro convitiantibus & inſultātibus. Tot exemplis Domi-

Mat. 27

Mat. 15

nus nos extimulare voluit ad orandum. Nunc obſervemus, quam Apoſtoli non degenerarint ab inſtituto præceptoris. Poſt aſcenſionem Domini, ingreſſi cœnaculum, perſeverant unanimiter in oratione.
Act. 1. Erant, inquit Lucas, omnes unanimiter perſeverantes in oratione, cum mulieribus & Maria matre Ieſu, & fratribus eius. Rurſus ſuffecturi Matthæum in locum Iudæ, qui perierat, orant: Tu Domine qui corda noſti omnium. Hoc auſpicio datus eſt ſpiritus, unde cœpit regnum euangelicum. Hoc auſpicio ſartus eſt numerus Apoſtolici ſenatus. Hoc auſpicio conſecratus Euangelii proventus ille primus quaſiq; primitiæ. Cum enim uno die accreviſſent diſcipulorum numero tria millia, quid
Act. 2. ſubiicit Lucas? Erant, inquit, perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis & oratione. Mox Petrus
Act. 3. & Ioannes orandi gratia petunt templum circiter horam nonam,
qua

qua tum erat solenne Iudæis orare, atque ibi pro foribus templi claudum sanant in nomine Iesu. Rursum cum euãgelii subolescentem indies gloriam sacerdotes ac pharisæi minis conarentur obruere, pusillus ille Christi grex, non alio confugit, quam ad preces, Unanimiter, inquit, levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine tu qui fecisti cælum & terram, & cætera. Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati, & repleti sunt omnes spiritu sancto. Post ubi magis ac magis increvisset multitudo credentium, adeo ut Apostoli prospicientes omnibus, cura rerum humiliorum gravarentur, non alio prætextu requirunt diaconos, qui mensis præessent, quam ut ipsis vacaret instare doctrinæ sacrę & precibus. Nos, inquiunt, orationi & ministerio instantes erimus. Agnoscimus & otium & negotium Apostolicũ, nihil aliud esse quam docere & orare. Iam delectis se-

Act. 4.

Act. 6.

ptem diaconis, non citra precationem traditur auctoritas ministrandi. Hos, inquit, statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt illis manus. Stephanus inter lapi-
Act. 7. dum volitantium tumultus, flexis genibus orat: Domine Iesu accipe spiritum meum, & ne statuas illis hoc peccatum. Extrema morientis vox, non gemitus erat sed deprecatio. Erat Apostolis hæc potestas data peculiariter, ut impositione manuum traderent Spiritum sanctum, iis qui credidissent. Hac tamen non fungebantur nisi præ-
Act. 8. missa deprecatione. Proinde Petrus & Ioannes in Samariam profecti, quod intellexissent & Samaritanos ex prædicatione Philippi, professionem euangelicam ac baptismum recepisse, cæterum in neminem illorum adhuc venisse Spiritum sanctum, primum pro illis orasse leguntur, ut acciperent: deinde manibus impositis impertisse quod deerat. Quid illic mirabilis euan-

euangelii propugnator Paulus, Act.9.
unde primum auſpicatus eſt vitæ
novitatem? Nimirum ab orando.
ſic enim Dominus loquitur Ana-
niæ: Et quære in domo Iudæ Sau-
lum, nomine Tharſenſem: Ecce
enim orat. Quid eſt, orat? Am-
bit Chriſtianiſmum. Quanquam
autem Dominus non ſemper oraſ-
ſe legitur in edēdis miraculis, quod
ex ſeſe naturaque virtutem habe-
ret excitandi mortuos, quemad-
modum & ipſe teſtatur apud Ioan-
nem, tamē Apoſtoli quoties idem
faciebant oraſſe leguntur. Cum e- ibid.
nim Petrus Aeneam paralyticum
erigit Lyddæ, Aenea, inquiens, ſa-
net te Dominus Ieſus, quid aliud
quam orat? Rurſum Ioppæ Dor- Act. 10
cadem excitaturus, petit ſolitudi-
nem, flectit genua, & orat. Iam
centurio Cornelius, cuius tantus
fuit ardor fidei, ut prius meruerit
accipere Spiritum ſanctum, quam
tinctus eſſet baptiſmo, quid audit
ab angelo? Orationes tuæ & elee-
moſynæ tuæ aſcenderunt in me-

moriam in conspectu Domini. Oranti lætum nuntium affert angelus. Et Petro oranti de conversione gentium, ostenditur visio. Ascendit, inquit, Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam.
Ibid. 2. Iam ubi Herodis sævitia eo progressa fuisset, ut occiso Iacobo, Petrum Apostolorum principẽ coniecisset in carcerem, quid fecit ille iam numerosus Christi populus? Non insiliit in regem, non effregit carcerem, nullum concitavit in civitate tumultum, non confugit ad artes magicas. Quid igitur? Nimirum, ut legitur, oratio fiebat pro eo sine intermissione ab ecclesia ad Deum. Nec mora, liberatur ab angelo, moxque petit domum Mariæ matris Ioannis, ubi erant multi congregati, orantes. Quin & Antiochiæ, cum Paulus & Barnabas insigniuntur Apostolici nominis auctoritate, nihil fit
Ibid. 13 absque deprecatione. Tunc, inquit, ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt

illos.

illos. Et illis viciſſim Lyſtris, Iconii, & Antiochiæ, cum per ſingulas eccleſias ordinant preſbyteros: adhibetur deprecatio cum ieiunio. Quin & Philippis Paulus egreſſus è civitate, petit locum ubi futura erat ſolennis deprecatio, atque illic Chriſto lucrifecit Lydiam purpurariam. Rurſus euntibus ad orandum, obſtrepit puella Pythoni obnoxia, & liberatur. Porro quoties conveniebatur ad frangẽdum panem, eadem opera conveniebatur ad orandum, id quod priſcis diſcipulis pene quotidianum erat: Isque mos & in poſteros derivatus eſt, ut quoties epiſcopi aut alioqui celebres viri coirent, primum hoſpitalitatis auſpicium eſſet deprecatio, deinde communio, mox colloquium. Paulus Mileto ſoluturus non prius adit navim, quam flexis genibus oraſſet cum omnibus fratribus, quorum aliquot exciverat Epheſo. Rurſus Tyro proficiſcens, ſteriles litoris arenas deprecatione conſecravit.

ibid. 16

ibid. 20

Ibid. 21 cravit, sic enim legitur: Et positis genibus in litore oravimus. Nimirum hoc erat, quod praeceperat: levantes puras manus in omni loco. Eidem Thessalonicae, carcer
Ibid. 26 erat templum. Quin etiam apud Agrippam ac Festum causam dicens, in vinculis orat, optans à Deo ut non solum aliquantulum, sed vehementer omnes, qui in eo consessu audiebant ipsum orantem, tales redderentur qualis erat ipse, tantum exceptis vinculis.
Ibid. 27 Orat & in navi caeteris exanimatis metu, & donatae sunt illi omnes animae, quotquot erant in navi. Idem omnes epistolas suas auspicatur à precando. Quid enim illa solennia, Gratia vobis & pax, &c. aliud sunt quam precatio? Idem est exordium omnium, praeter unicam ad Hebraeos, quae vel hoc argumento non videtur esse Pauli. Plerasque precatione claudit. Ad Romanos hanc habet clausulam: Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis, Amen. Ad Corin-

Corinthios prior, hanc: Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu, Amen. Posterior hanc: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti spiritus sit cum omnibus vobis, Amen. Ad Galatas hanc: Gratia Domini nostri Iesu Christi, cum spiritu vestro fratres, Amen. Ad Ephesios hanc: Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione, Amen. Ad Philippenses, hanc: Gratia Domini nostri Iesu Christi, cum spiritu vestro, Amen. Nec dissimilis est clausula cæterarum omnium, etiam illius quæ inscribitur ad Hebræos. Has clausulas videtur ceu symbolum adiecisse sua manu, etiam in his epistolis, quas dictabat. Sic enim scribit ad Thessal. secunda: Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola: Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus nobis, Amen. Iam

in

cœnam ſequuntur & ſomnum pręcedunt, quas completas vocant. Si quo diſcedebatur, ſive redibatur aliquo, ſive quid novi tentabatur, precatione conſecrabantur omnia. Adeo ut Philo de Chriſtianorum inſtituto librũ inſcripſerit, De vita contemplativa ſupplicum. Poteram hic ex priſcis hiſtoriis permulta colligere, quæ nobis declarant, quantum fuerit patribus noſtris orandi ſtudium, veluti de Iacobo, cuius genua ob frequentiam orãdi, camelorum inſtar callum duxiſſe leguntur. Sed mihi non eſt animus, deprecationis commendationem aliunde petere, quam è ſacris libris. Nam & veteris teſtamenti volumina copioſam ſuppeditant materiam, hac de re diſſerendi. In quibus omnis ſanctorum ſermo, quid aliud eſt, quam deprecatio? Pſalmorum liber quid aliud habet, quam perpetuum cum Deo colloquium? Neque parum multa ſuppetent indidem exempla, quam potens & efficax res ſit,

ſit, pura ad Deum deprecatio. In libro Geneſeos, non arbitror Abel obtuliſſe ſacrificium abſq; precibus. Certe Enos filius Seth, primus occupavit orandi laudem, de quo ſcriptum eſt capite quarto: Iſte cœpit invocare nomen Domini. Artium humanarum inventores tantum cõmemorati fuerant, ſolus Enos hoc elogio decoratur, quod auctore Deo ſucceſſerit in locum Abel. Poſt diluvium egreſſus ex arca Noe, nihil prius curæ habuit, quam ut ædificaret altare Domino, & immolaret holocauſta. Abraham ut primum audivit terræ promiſſionem, extructa ara, invocavit nomen Domini: Idem ſubinde feciſſe legitur, quoties mutavit ſedem. Exemplum hoc imitati ſunt cæteri quoque Patriarchæ, ne ſingula perſequens, tædio gravem lectorem. Eiuſdem operis capite vigeſimo, orat Abraham, & à morte liberatur Abimelech, & huius uxor, atque ancillarum grex, ſanatur à ſterilitatis

Gen. 12

ibid. 20

vitio,

vitio, quod illis immiserat iratus Dominus. In Exodo Moses orat Dominum, & intereunt ranæ, quæ totam occupaverant Aegyptum. Iterum orat, & desinunt tonitrua grandoque vastare regionem Ae-
ibid. 9. gypti. Rursus, cum offensus Deus ob vitulum aureum, quem pro Deo coluerant Aegyptiorum more, parat universum populum in-
ibid. 25 ternecione delere, deprecatus est Moses pro populo, & placatus est Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat adversus populũ. Sic ante fortuna belli cum Amale-
Num. 10. chite pendebat à brachiis Mosi deprecantis in monte. Non sine precatione movebatur arca. Dicebat enim Moses: Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te, à facie tua. Nec sine precatione deponebatur: Revertere Domine ad multitudinem
Num. 11. exercitus Israel. Precatione dabatur signum belli, precatione canebatur receptui. Rursum, cum ignis Domini devoraret extrema ca-

strorum

ſtrorum Iſrael, clamavit populus ad Moſen, Moſes clamavit ad Dominum, & ſubito abſorptus eſt ultor ignis. Clamat idem ad Dominum, & Maria quæ Moſi detraxerat, lepra liberatur. Iterum murmurat populus adverſus Dominũ & paratur ultio. Sed Moſes blanda deprecatione mitigat accenſam iram Dei. Et audit: Dimiſi iuxta verbum tuum. Iam cum Deus offenſus ſeditione Chore, pararet univerſam multitudinem internetione delere, Moſes & Aaron prona facie ſe proſternentes in terram, precibus impetrarunt à Domino, ut pœna non involveret niſi paucos ſeditionis auctores, quos terra dehiſcens vivos abſorbuit. Mox ubi recruduiſſet populi murmur adverſus Moſen & Aaron, rurſuſque Dominus pararet extinguere rebellem populum, orant proſtrati in terram, iuſſuque Moſi, Aaron ſtans inter mortuos quos ignis Domini conſumpſerat, & inter vivos iam morti proximos, incendit

ibid. 12.
ibid. 14
ibid. 16

cendit thymiama, precibus Dominum exorans ut cessaret plaga, quę iam absumpserat supra quatuordecim milia hominum septingentos.
Nu. 20. In deserto cum populus siti deficeret ac res spectaret ad seditionem, Moses & Aaron proni in terram orant, & aquarum vis elicitur è petra.
Nu. 21. Iterum orto murmure ob itineris prolixi tædium, Deus iratus immiserat in populum serpentes igneos, multisque cadentibus multitudo territa, clamavit ad Mosen, Moses clamavit ad Dominum: Et erigitur serpēs æneus, qui conspectus, liberaret illos à mortis discrimine. Mosi successor Iosue, precibus ad Dominum fusis, solis ac lunæ cursum remoratus est, donec ultus esset hostes suos: Sic enim legis Iosue capite decimo: Tunc loquutus est Iosue Domino, nimirum implorans auxilium Domini, mox loquutus est soli & lunæ: Sol contra Gabaon ne movearis, & luna contra vallem
1. Reg. 1. Ailon. In libris Regum tacite precatur

catur

catur Anna coniunx Helcanæ, & pro sterili, fit mater felicissimæ prolis laudatissimi Samuelis. Qui cum populus Israeliticus expavisset ad rumorem irruentium Philistæorum, clamavit ad Dominum & exaudivit eum Dominus. Vicit Israel, Domino pavorem omnem in hostem vertente. Idem clamavit ad Dominum, & in tempore messis subito orta est ingens tempestas tonitrui atque imbrium. Non arbitror hic prætereundum, quomodo David tam atrox variumque crimen, & iram Domini supplici precatione diluerit ac placarit. Idem capite vigesimo quarto, plagam Domini sævientem in populum, precibus mitigat, immolato sacrificio in area Areuna. Solomon quod prudenter petit à Domino, multo cum fœnore cumulatum impetrat. Rursus templum iam extructum exornatumque prolixa dedicat precatione, tertio Regum capite 8. Elias clamavit ad Dominum, & in vitam revo-

2. Reg. 24.

3. Reg. 3.

revocat Sareptanæ filium. Idem precatione non longa impetravit ignem de cœlo qui consumerat totam victimam, toties aqua perfusam. Rursus orat pronus in vertice Carmeli, & post diutinam siccitatem subito ingens pluviæ vis oborta est. Huius successor Eliseus
4. Reg. 4. hospitis suæ puerum, vitæ restituit, fusis ad Dominum precibus.
4. Reg. 20. Ezechias rex mortem à Domino denunciatam, precibus remoratur in annos quindecim. Ubi reditur ad instaurandum templũ Domini, non petuntur auxilia à rege,
1. Esd. 9. sed precibus ac ieiunio prosperatur iter. Ac Neemias nihil postu-
3. Esd. 1. lat à rege, nisi prius comprecatus Dominum cœli. Orat & Tobias, orat & Sara filia Rahuelis, & utrique pro tristibus lætiora succedunt. Tribus noctibus orat Tobias filius cum Sara uxore, & iugulato dæmonio, felix coniugium pro funesto contigit. Nonne fortissima virago Iudith, Holophernem hostem orando deiecit? Nec

Hester

Hester pulcherrimum facinus aggreditur, nisi prius triduanis ieiuniis ac precibus implorato favore numinis. Daniel cum serviret impio regi, tamen ter in die flexis genibus orabat Dominum. Oravit Ionas de ventre ceti clamans ad Dominum, & redditus est vivus. Iam superstitiosæ cuiusdam diligentiæ videatur, si pergam ex singulis prophetis orandi vel præcepta, vel exempla colligere, cum totus illorum sermo nihil aliud fere sit, quam deprecatio. Hæc abunde suffecerint ad declarandum, quanta fuerit antiquis orandi cura, quamque diligenter nobis Dominus Iesus, eiusque discipuli precandi assiduitatem instantiamque, tum præceptis, tum exemplis commendarint. Habebat ethnicorum superstitio in depellendis malis, in auspicandis rebus, in agendis gratiis, in coniectando rerum eventu, suas expiationes, procurationes, auspicia, auguria, omina, oracula, annulos, incantamenta, trium-

triumphos, ovationes, supplicationes, sine quibus in prælium non ibatur, non suscipiebatur magistratus, non adibatur hæreditas, non ducebatur uxor, non tentabatur navigatio, non designabantur extruendæ urbi pomeria, non consultabatur de negocio publico, non fiebat concio apud populum, non expiabantur fulmina, aut portenta, nos pro tam multis unicum ac simplex habemus præsidium, sed illis omnibus efficacius, videlicet puram ad Deum deprecationem. Pro triumphorum, ovationum, & supplicationum inanibus pompis, habemus hymnos & gratiarum actiones. Verum hic fortasse nobis aliquis moverit quæstionem. Cum Dominus interdixerit Apostolis suis in orando multiloquium, testeturque patrem scire quid nobis sit opus, etiam antequam petamus, cur apud Lucam idem doceat assidue orandum, neç unquam cessandum ab orando? Similiterque Paulus iubet nos citra

tra intermissionem precari. Hæc sibi non videntur constare. Deinde, quid opus sit assiduis ad Deum clamoribus, cum ille non ignoret, quid requirat nostra necessitas. Quod si tale est, ut conducat saluti nostræ, ille vel ultro daturus est: sin minus, ne rogatus quidem dabit. Postremo qui consistit, ut damnet in precando multiloquium, cũ ipse legatur in horto & orasse prolixius, & ter eundem sermonem inter orandum repetisse. Ad quorum singula ut paucis respondeam, quemadmodum hymni & gratiarum actiones non in hoc à nobis requiruntur, ut hinc quicquam cõmodi accedat Deo, sed ut nostra imbecillitas exercitamentis huiusmodi discat magis ac magis metuere venerariq; Dei magnitudinem, magis ac magis amare bonitatem, crebra contemplatione maiestatis illius, ac beneficiorum illius in nos commemoratione. Ita nobis expedit orare frequenter, non ut Deus discat à no-

bis, quid ſit opus, ſed ut aſſueſcamus ea quibus egemus ab illo ſperare, utque deſiderium æternæ vitæ magis ac magis accendatur in nobis, dum frequenter hic animam intendimus, ut ardenter petamus ab eo, qui ſolus dare poteſt. Frequentes hymni docent nos, omnem gloriam uni Deo debere. Crebra gratiarũ actio, docet quicquid in nobis eſt boni, id totum Dei benignitate acceptum ferri oportere. Aſſidua precato præſtat, ut ſemper creſcat in nobis cœleſtium bonorum amor, qui niſi ſubinde votis ardentibus velut ignis aura ſuſcitetur, primum tepeſcit, deinde paulatim extinguitur. Quemadmodum enim indignus eſt accipiendis, qui pro acceptis non agit gratias, hoc eſt, qui non agnoſcit Dei beneficentiam, ita non meretur accipere tantam felicitatem, qui eam aut non deſiderat, aut deſiderat frigide. Porro qui vehementer aliquid amat ac ſperat, non poteſt

non

non frequenter optare, ut quod amat, contingat. Quid est igitur non cessare ab orando? per omnem vitam desiderare, summum illud bonum, quod nobis in futuro seculo promittitur. Ad hunc scopum, cum homines pii dirigant quicquid agunt interim in hac vita, sive comedunt, sive bibunt, sive dormiunt, nimirum tota illorum vita perpetua quædam est deprecatio. Sic enim loquitur Raphaël Tobiæ: Quãdo orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & relinquebas prandium tuum, & mortuum abscondebas per diem in domo tua, ego obtuli orationem tuam Domino. Nimirum totum hoc quod agebat, erat oratio. Quoniam autem animus ob huius corpusculi necessitatem frequenter in multas curas distrahitur, ad excitandam huius desiderii scintillam, expetit frequenter animum ab huius seculi curis avocare, quo secretis precibus incalescat in amorem vitæ cœlestis. Præstat &

hoc instans deprecatio, ut copiosius quod petitur accipiamus. Nã vehementer optasse quæ nobis promisit Deus, est quodammodo promeruisse. Porro si quando legimus vota sanctorum per angelos internuncios perferri ad Deum,
Cap. 3. quemadmodum Raphaël Tobiæ
Cap. 8. preces dicit se pertulisse ad dominum, atque in Apocalypsi angelus adstat altari gestans thuribulum aureum, unde gratissimus suffitus aromatum ascendens perfertur usque ad conspectum Dei. Rursus in
Cap. 10. Actis legimus, quod preces & eleemosynę Cornelii ascenderint in
Cap. 4. memoriã in cõspectu Dei. Quin & Paulus scribens Philippẽsibus, monet ut petitiones illorũ innotescãt apud Deum. Hæc inquã, & huiusmodi si quãdo sunt obvia in sacris literis, non sic accipiẽda sunt quasi quemadmodum rex aliquis per nuncios discit quid alibi gestum sit, aut per assistentem admonetur, cuius fuerat oblitus, ita per angelos internuntios rescissat Deus quid

quid nos optemus, aut commonefiat quid fecerimus, aut nostro clamore discat quid desideremus, qui melius novit corda nostra, quam nosipsi, aut mentes etiam angelicæ. Sed hic est arcanæ scripturæ mos, ut hominibus humano more loquatur. Quod rogari vult, nostra causa vult, & ipsi potius orãdo discimus quid nobis sit opus, quam ille. Denique si quando angelorum ministerio utitur, non sic utitur, quasi usquam illis ministris egeat, sed sic rectius intelligimus, quantopere curæ simus Deo, qui nobis angelos suos curatores & protectores addiderit. Et angeli fruuntur charitate sua dum perlatis ad Deum votis nostris, Dei dona vicissim ad nos ferunt. Ad hæc iuxta scripturarum idioma ignorare diciturDominus, quod non approbat. Sic nõn audit preces illorum, qui non sicut oportet petunt. Rursum innotescunt illorum petitiones, qui sic orant, ut mereantur audiri. Pro-

inde Paulus præmisit, ut nihil soliciti sitis, sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Dominum. Non audiuntur soliciti, qui præsidio cœlesti diffisi, fidunt humanis opibus aut ingeniis. Non orant nec obsecrant, qui non orant instanter. Non orant cum gratiarum actione, qui quoniam quod accipiunt, suis asscribunt meritis, potius quam benignitati divinæ: non tribuunt gloriam Deo, non innotescunt illorum preces apud Deum,
Mat. 12 qui cũ Pharisæis stãt in angulis platearum, & sub prætextu prolixæ precationis devorant domos viduarum. Iam si cui videtur impossibile, ut homo nunquam cesset ab orando, quod apud Lucam præcipit Dominus, aut sine intermissione precetur, quod docet Apostolus, aut intelligat totam piorum vitam esse iugem ac perpetuam orationem, donec contingat summum illud bonum, quod semel adepti,

adepti, desinamus torqueri desiderio, aut putet hic esse tropum, qui dicitur hyperbole, ut accipiat eum indesinenter orare, qui frequenter, & instanter orat, nec desinit à precibus, donec quod petit impetraverit. Sic dictum est: Clama, ne cesses, exalta ut tuba vocem tuam. Nec interrumpitur deprecatio, etiam si remittatur ad tempus illa mentis intentio, nisi ponatur eius desiderium, quam petimus. Superest ut ostendamus qui consistant quę videbantur inter se pugnare: pugnant enim in speciem: Nolite multum loqui. Et: Sine intermissione orate. Cuius quęstionis nodũ forsitan sic expedierit aliquis, ut respondeat, non interdici nobis prolixiorem in precibus affectum, sed loquacitatem. Verum huic protinus respondebitur, Christum non solum orasse prolixius, verumetiam eundem sermonem ter repetisse. Idem Lucæ cap. 6. pernoctat in oratione Dei, quæ si vocalis fuit, ut fuisse

probabile est, non potuit esse breviloqua. Proinde cum Dominus Matth. 6. docet discipulos suos, ne in orando multiloqui sint, nihil aliud docet, quã ne credant Deum inani verborũ strepitu flecti, rem eandẽ subinde flagitantium. Nam Græcis est βαττολογήσατε· βαττολογεῖν autẽ illis dicitur, qui voces easdem frequenter iterat sine causa, vel loquacitatis, vel naturæ, vel consuetudinis vitio. Alioqui iuxta præcepta rhetorum nonnunquam laudis est iterare verba, quemadmodum & Christus in cruce clamavit, Deus meus, Deus meus: non erat illa βαττολογία, sed ardens ac vehemens affectus orantis. Non est loquax deprecatio, quam diu respõdet affectui. Non est battologia, quoties ardor animi veluti flamma subinde maior emicans, exprimit easdem voces, alioqui deprehendes in omnibus Psalmis sanctam quandam ac pene perpetuam
Psal. 6. battologiam: Domine ne in furore tuo arguas me. Id semel dictum

ctum inculcat, neque in ira tua corripias me. Miserere mei Deus Psa. 50.
secundum magnam misericordiam tuam: id iterat: Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Huius versiculi clausulam recinit in proximo: Amplius lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Nec hoc satis affectui regis: Averte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Eandem battologiam animadvertere licebit in præceptis veteris Testamenti, atque adeo in preceptis Christi, presertim apud Ioannem. Quoties iterat eandem, dum illis infigere studet charitatem mutuam, fiduciam in ipso, & precandi instantiam? Non est hæc ethnicorum battologia, sed vel affectus pii vehementia, vel studium inculcandi, cuius non meminisse pernicies esset. Itaque Dominus non Mat. 6.
C 5 simpli-

ſimpliciter dixit, nolite multum loqui, ſed adiecit, ſicut ethnici, putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimulari eis. Habent hanc battologiam etiamnum veteres poetarum hymni, quos in deorum ſuorum laudem compoſuerunt, in quibus nonnunquam unus Deus quadraginta diverſis nominibus inclamatur, ut ex tam multis, unum ſaltem agnoſcat. Talis erat oratio prophetarum, quos legimus inclamaſſe nomen Baal, à mane uſque ad veſperam nihil aliud dicen-
1. Reg. 18. tes, quàm Baal exaudi nos. Et iidem à meridie, maioribus etiam clamoribus fatigare cœperunt Deum ſuum. Nec defuerunt hæretici, quos Pſallianos ſive Euchitas appellant, qui dum, quod Dominus dixerat nunquam ab orando ceſſandum, & quod Paulus iubet, ut ſine intermiſſione oremus, perperam acciperent, totos dies nihil aliud quam repetebânt Pſalmos ac preculas, in hoc concer-

tantes, ut qui quamplurimum Psalmorum evolvisset, is videretur cæteris sanctior. Et tamen ne sic quidem præstiterunt, quod iuxta grammaticum sensum sonat, nunquam cessandum ab orando, & sine intermissione orate. Certe vel cibus ac potus, certe vel somnus, certe vel tussis, sternutatio aut oscitatio interrūpebat illorum preces. Verum hac de re fortasse plura, cum locus admonebit nos de modo precandi nonnulla disserere. Ut igitur quod polliciti sumus, breviter absolvamus: primum considerandum est, quis sit is quem oramus, & quis sit is qui orat. Si cui cum Cæsare sit loquendum, quanta solicitudine sese componit, ne quid sit in cultu, in corpore, aut in verbis, quod Cæsaris offendat oculos? Et tamen hic homini cum homine res est, mortali cum mortali. Proinde qui parat adire thronum divinæ maiestatis, quam ipsę quoque tremunt angelicæ potestates,

quanto ſtudio par eſt ut ſeipſum componat, ne quid ſit quod offendat oculos Dei. Regi non loqueris, niſi flexis in terram genibus, & Deo loqueris erectus, non dico corpore, ſed arrogantia, ſed fiducia tui. Hominem regem non audes appellare, niſi pura veſte pexo capillitio, loto corpore, ac fortaſſis etiam uncto, ne quid offendat pedor, & Dominum appellas tot modis inquinata conſcientia? Multis apud principes mundi dicturis, pudor ac reverentia ſublimitatis, licet humanæ, vocem ſimul ac mentem adimit, & tu oſcitãs ac velut aliud agens loqueris Deo tuo? Deo clamas: Exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei, nec ipſe percipis interim quæ loqueris? Ne quid interim loquar de iſtis, qui lingua ſonantes ſacras preces, oculis laſciviunt, animo verſant obſcœna. Cæterum ne quem ab orando deterreat Dei conſiderata maieſtas, illud ſecum cogitet, eundem nulla re ma-

Pſal. 4.

re maiorem esse, quam misericordia & charitate erga genus humanum. Accedis ad conditorem, sed idem redemptor est. Adis Dominum omnium, sed idem pater est ipsi fidentium. Adis iudicem, sed eum, qui filium unicum tradidit in mortem, ut omnes servaret, condemnaret neminem. Adis iustum, sed interim tempus datum est misericordiæ. Et quoniam iustus est, non potest fallere promissis, promisit autem per filium, se nihil negaturum iis, qui cum fiducia petunt in nomine filii. Interim & te ipsum contemplare precator. Homunculus accedis ad solium Dei. Deo nihil cogitari potest sublimius, homine vero quid abiectius? qui etiãsi pius sit, & innocẽs apud homines, tamẽ omniũ hominũ puritas, impuritas est, si ad divinam puritatem conferatur. Quid igitur hic faciet homo? Erigat sese oportet in altum, ut cum eo qui in cœlis habitat, imo qui supra cœlos omnes est, atque adeo

ut me-

ut melius dicam, qui sublimitatem omnem quę dici verbis, aut animo concipi queat, transcendit, loqui possit. Et nova quadam ratione fit, ut quo magis sese deiecerit, hoc Deo fiat vicinior. Procul
Luc. 18 aberat à Deo Pharisæus ille, qui proximus propitiatorio commemorabat sua beneficia, ac cæteros homines præ se fastidiebat. Publicanus, qui procul stans orabat, propius ad Deum accedebat. Excelsus enim est dominus, & humilia respicit, alta vero à longe cognoscit: fastidit fastidiosos, & respicit in deprecationẽ humilium, & non spernit precem illorum. Vis audire, quam res sit sublimis, hominis sese deiicientis deprecatio?
Eccl. 5. Docet hoc sapiens ille Sirach: Oratio, inquit, humiliantis se, nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur: & non descendet donec altissimus respiciat. Est & hodie videre quosdam superbos deprecatores, qui cum sint laici, tamen opibus aut stemmatis suis

ſuis turgidi, irrumpunt in chorum ſacerdotum, eoſque nonnunquam ſuis depellunt ſedibus. Nulla ſpecies orantis in geſtibus aut vultu, diceres illos in theatro quopiam oſtentare ſeſe. Principi datur tentorium aureum proxime altare, nonnunquam & ſupra. Vidimus & plebeios homines, depulſis aliis ſic ingerentes ſeſe ad altare, ut ſacrificium contingerent, atque etiam nidore ſuo afflarent, quaſi Deo propiores quam cæteri qui procul abſiſtunt, citius exaudirentur. Quin etiam illud morientes ambiunt, ut in ſanctis ſanctorum proxime ſummam aram ſepeliantur, quaſi deprecationes quæ fiunt pro defunctis, citius ad ipſos quam alios perventuræ ſint. Dicet aliquis: Quomodo fiet, ut me deiiciendo erigā ad eum, qui eſt ſuper omnem altitudinem, & erigendo deiiciam? Si vis evolare ad Deum (nā omnino deprecatio volatus quidam eſt animæ) ſarcinam carnis deponas oportet, & alas induas. Quomodo ſubvo-

ſubvolabit in cœlũ animus plumbeo peccatorum onere depreſſus? Quomodo ſeſe ſubriget in ſublime, qui tanto auri argentique degravatur pondere? qui præter terram nihil habet in pectore? qui
Ioh.4. totus eſt carneus? Pater tales quęrit deprecatores, qui ipſum orent in ſpiritu. Itaque ſpiritus fias oportet, ut ſpiritus ſpiritum alloquaris. Si peccatores, abiice peccatorum ſarcinam, exue peccandi affectus, deiice te ipſum in ſacco & cinere, cum publicano ſubdicito te à ſacris proſtratus in terram, tunde pectus: cum Magdalena plora demiſſus ad pedes Ieſu, cum Petro exi velut indignus conſpectu Domini, & amare fleto, ſis in principio accuſator tui, nihil aliud appella, quam Dei miſericordiam, ſic à Deo recedens, propinquus fies Deo. Si criminum mole gravatus non es, tamen deprecaturus ſordidas humileſque curas tãtiſper abiice dum cum altiſſimo loqueris: expurga, ſi quod malevolentiæ fermentum
reſedit

resedit in animo tuo adversus proximum, ac leves etiam culpas, sine quibus hæc vita non transigitur, dilue. Hinc mos inolevit apud Christianos, ut ingressuri sacram ædem orandi gratia, semet lustrent aspersione aquæ consecratæ. Quin & hoc ipsum corpusculum, quod circumferimus multis obnoxium infirmitatibus, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et si fas est hic Horatii verbis uti: Corpus onustum Externis vitiis animum quoque degravat ipsum, Atque affigit humo divinæ particulam auræ. Qui divites sunt in hoc seculo, velint, nolint, coguntur frequenter humi repere, pauperes vero hinc interpellat uxor indotata, hinc liberi destituti. Cæterum qui simul & uxoris, ac liberorum, & affinium cura digravati sunt; & opibus onerantur, & honorum ac magistratuum mundanorum sarcinam sustinent, ac negociorum undis obruuntur,

ruuntur, hi nimirum piscibus adsimiles sunt, immersi crassiore elemento, & reciprocis undarum motibus huc & illuc vacillantes. Sunt tamen & mundi pisces, qui pinnulas habent, quibus nixi, subinde saltu promicant in auram puriorem, quidam etiam volatum meditantur. Quid igitur istis suadebimus? Quid? nisi ut orent Dominum, ut dignetur ipsos euangelico reti captos pertrahere ad litus vitæ tranquillioris. Sed quodcunque genus animantis sit homo, metamorphosim accipiat oportet, ut ex reptili, quadrupede, aut pisce fiat volucris: fiet autem, si sumat
Psa. 54. alas columbæ, quas optat Psaltes ille mysticus, qui multis oneribus
Can. 6. degravatus: Quis, inquit dabit mihi pennas, sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Innoxia quidem avis est columba, sed pernicissimi volatus. Huiusmodi columbis delectatur in cantico sponsus. Columba eris si nulli malum incogites, si neminem iudices, si de nul-

de nullo perperam suspiceris. Verum alas, inquies, unde? Duas indicabo, quibus facile subveharis in cœlum: altera est contemptus rerum mundanarum, altera est desiderium rerum cœlestium. Altera te submovebit ab his, quæ sunt carnis, quemadmodum sacer ille Psaltes, iam impetratis alis dicit: Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine: altera te admovebit throno Dei. Felix est solitudo, quæ subducit animum nostrum ab omni consortio vitiorum aut malarum cupiditatum, atque etiam quantum fieri potest, ab omni strepitu solicitudinum carnis, ad quas tamē ipsa necessitas nonnunquam revocat, interdum & fraterna charitas. Vis audire priorem alam loquentem? Audi: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore Ro. 7.
mortis huius? Audis votum gestientis ab his, quæ videntur prorsus avolare. Vis audire alteram? Quā dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit Psa. 83.

ficit anima mea in atria Domini. Et: Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Audis affectum aspirantis ad immortalitatis contubernium. Commonstravit nobis utramq; alam Paulus ad Colossenses 3. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite. Habes alam subvehentem ad cœlũ. Addit, non quæ super terram. Habes alam fugientem. Eam clarius indicat paulo inferius: Mortificate ergo, inquiens, membra vestra, qui sunt super terram. Membra vocat cupiditates carnales. Ac mox: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum. Vetus homo terrenus est, & ideo subvolare nescit, sed in terram pronus nihil amat aut quærit, nisi terrenum. Cæterum quisquis in novum hominum transformatus fuerit, is quoniam ea quæ prius faciebat plurimi, nunc ducit

pro

pro ruderibus: & quæ prius existimabat ingens esse lucrum, nunc iudicat esse damnosa: ex pecude terrestri, factus est volucris cœli, factus est columba, habetque duas alas, quibus se subrigat ad thronum Dei. Hactenus consideratum est, quis qui rogatur: & quis qui rogat. Monet hic tẽporum status, ut obiter paucis discutiamus, ad quem sit dirigenda precatio. Videmus autem solennes ecclesiæ preces à priscis nobis traditas, de his sentio, quas Collectas vocant, plerasque dirigi ad patrem, nonnullas ad filium, nullas ad spiritum sanctum in omnibus tamen fieri trium personarum mentionem. Idque tanta religione videmus à veteribus observatum, ut ne in his quidem, quibus multis utitur in feriis Pentecostes, ulla sit quæ spiritum sanctum appellet. Hoc duntaxat in his, quas sacerdos pro toto populo pronunciabat. Cæterum in cantionibus, quas populus decantabat, non vitatur invocatio

tio sancti spiritus, velut in prosis, hymnis, & antiphonis. Tanta erat antiquis religio, ne quid auderent, quod divinis literis non esset expressum. Ideo fere precationes omnium diriguntur ad patrem, quia palam & crebro legunt Apostolos admonitos, ut patrem cœlestem orarent, sed in nomine Filii. Et filius in Euangeliis frequenter orans, patrem alloquitur, spiritum sanctum promittit, non orat. In solo Ioanne cum toties iubeantur rogare Patrem in nomine Filii, semel duntaxat legitur: Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. Quanquam hoc pronomen me, non additur in plerisque Græcis codicibus, ac ne in Latinis quidẽ omnibus. Certe Theophylactus nec legit, nec interpretatur, haud dubium interpretaturus si legisset, cum illic pugnet adversus Arianos, ex his verbis: Si quid petieritis hoc faciam, arguens æqualem filii potestatem cum patre, collecturus idem efficacius, si scri-

si scriptum fuisset, Si quid petieritis me. Quanquam hic obstrepit scrupus, qui consistat, ut quis petat aliquid à Christo in nomine Christi, nisi forte petimus, ab homine Christo in nomine filii Dei, tametsi Stephanus in Actis, nihil veritus est dicere: Domine Iesu accipe spiritum meum. Proinde hic sermo non eo spectat, ut dubitetur an sit invocandus spiritus sanctus, sed ut dicturus de invocãdis divis, indicem quam anxia fuerit maioribus religio suscipiendi, quod auctoritate manifesta sacræ scripturæ traditum non esset, præsertim in his, quæ superant humanum intellectum. Eadem religione fuit sanctus Hilarius, qui post diuturnum silentium duodecim libris instantissime contendit, ut filium doceat esse verum Deum, cum solus pater dictus sit in Euangelio verus Deus, spiritũ sanctum nusquam quod sciam audet pronunciare Deum, nec adorandum profitetur, sed promerendum:

eundem

eundem creaturam reveretur dicere, cum Hieronymus non vereatur filium Dei pronunciare creaturam. Nos diligentius excussis sacris voluminibus, ac maiorum auctoritate freti, non veremur Filium Dei appellare verum Deum, & ad illum nostras preces dirigere, non hoc animo quasi quicquam possit dare Filius, quod non daturus sit pater, sed quod persuasum habeamus filium idem velle, idem posse, quod vult & potest pater, quanquam pater auctor & fons omnium. Et fortassis hæc est bona pars Christianæ religionis, in rebus divinis venerari omnia, nihil autem affirmare, præter id quod in sacris literis palam expressum est. Iam quanquam satis constat, & apud veteres orthodoxos, invocationem sanctorum fuisse, præcipue martyrum, tamen illud inter plerosque convenit, ex scripturis canonicis doceri non posse, sanctorum invocationem esse necessariam. Nec in solennibus precibus

ullâ

ulla precatio dirigitur ad ſanctum aliquem, ſed vel à patre, vel à filio petitur, ut illorum interceſſio ac merita proſint, eorum memoriam pie colentibus, ac veſtigiis illorum ingredi ſtudentibus. Nullus autem ſanctorum eſt, qui dicere poſſit, quicquid petieritis à patre, in nomine meo, aut ſi quid petieritis à me, hoc faciam. Sanarunt ægrotos Apoſtoli, ſuſcitarũt mortuos, ſed in nomine Ieſu, ſed invocato patre, cuius nomen etiam ſi non exprimatur, tamen invocatur in filio, quemadmodum & clarificatur in filio. Nunc duplex movetur quæſtio: An piũ ſit invocare ſanctos, & an ſit tolerandum. Etenim his qui contendunt, ideo non ferendam ſanctorum invocationem quod id nobis non tradat aperte ſacrarum literarum auctoritas, reſponderi poterat, probabilius colligi, ſi Scriptura nec præcipit, nec vetat, ideo nec exigendam, ut neceſſariam nec prohibẽdam ut impiam. Quandoquidem

ipsa rei natura, cum impietate cõiuncta non est: ut interim hoc istis largiamur quod assumunt, nihil exigi posse constitutionibus hominum, quod non expressum sit in literis canonicis. Hoc certe dogma fallit in perpetua virginitate Mariæ mater Iesu: quæ cum sacrarum scripturarum evidentibus testimoniis doceri non possit, tamen quoniam magno consensu nobis à priscis orthodoxis tradita est per manus, nemo tolerandum existimaret, qui asseveraret, illam edito Domino post à viro cognitam fuisse: ac fortasse ne illum quidem, qui hac de re ambigeret. Quod si responderint, ideo non tolerandum hunc asseveratorem aut dubitatorem, quod probabilem opinionem iam olim magno consensu gentium probatã conetur convellere, id quod absque turbatione publicæ tranquillitatis, magnoque Christiani gregis offendiculo fieri non potest: obiici poterit, & sanctorum invocationem simili consen-

consensu traditam à priscis orthodoxis, eoque non leviori scandalo posse labefactari. Non hic audiam istos, qui obiiciunt exemplum erroris inveterati. Aliud est, quippiam quocunque modo inolevisse: aliud est, rem natura piam ab his fuisse traditam, qui vicini fuerunt temporibus Apostolorum, magnoque & longo totius orbis Christiani consensu fuisse cõprobatam. Nec mihi videtur leve argumentum, quod Hieronymus adfert, pugnans adversus Vigilantium. Si pii dum adhuc mortale corpus circumferentes nec omnino carent peccatis, & egent alienarum precum intercessione, tamen audiuntur orantes pro fratribus, quanto magis credendum est eosdem iam iuxta mortalitate, omnique vitæ huius contagio liberos, posse aliquid apud Deum, præsertim cum neque fraternam charitatem, neque nostri studium cum vita posuisse credendum sit. Certe dubitari non potest,

quin hi qui iam in cœlis agunt, votis ardentissimis optent salutem omnem, qui Christi nomen profitentur. Et si cum in vivis essent, orabant etiam pro iis, qui erant à Christo alieni, atque adeo pro iis à quibus affligebantur & occidebantur, qui consentaneum est eosdem nunc nec pro fratribus periclitantibus orare, nec quicquam apud Deum posse pro cuius amore sese tradiderunt in mortem? Et si pie faciebat, qui Paulo in terris agenti dicebat: Ora pro me dominum, impius habebitur, qui totidem verbis appellet eundem nunc agentem in cœlis. Si responderint, hic esse statum promerendi, post hanc vitam non item, regeri poterit in eos ipsorum dogma, siquidem hoc quod asserunt non est expressum in sacris literis, videlicet post hanc vitam pios nihil promereri. Etsi demus sanctos vita defunctos nihil promereri, certe pius ille affectus num potest esse Deo gratissimus, quo sanctos amore

amore Christi veneramur, imo in quibus Christum ipsum veneramur. Et ideo imploramus illorum intercessionem, quod nos vindicemus indignos, qui Deum ipsum appellemus, ac persuasum habemus, Deo qui hic multa nobis per sanctos suos largitur, quæ per se dare poterat, etiam hoc esse placitum, ut per eos quos iam dignatus est regni sui consortio, multa nobis largiatur. Vivos pro vivis orare voluit, ut inter omnes aleret mutuam charitatem: sic eorum quos iam dignatus est cœlo, vota nobis prodesse voluit, quo magis illorum vitam studeamus æmulari, & ad illorum consortium properemus evolare, quorum intercessionem sentimus nobis efficacẽ. Iam quod adferunt ex epistola Pauli ad Timotheũ: Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominũ, homo Christus Iesus, si quis urgeat simplici sententia, excludet etiam precationem, qua mortalis orat pro mortali. Etenim si solus dominus

Iesus intercedit inter Deum & homines, quare hic quæritur intercessor, qui intercedat apud intercessorem? Quod si ratio est, cur mortalis aliquid flagitet à Deo per hominem mortalem, quod tamen à Deo citra ullum intercessorem peti poterat, probentur & causæ, cur per sanctos qui in cœlis sunt, aliquid flagitemus à Domino. Nodum hunc sic explicant quidam, ut fateantur ex verbis Pauli non futurum fuisse licitum, quenquam sanctorum invocare præter Christũ, nisi scriptura manifeste prodidisset exceptionem. Quandoquidem orandi formam talem præscripsit dominus, ut quisquis ea utitur, non solum pro se, verum etiam pro aliis oret. Et in hoc ipso loco, quem ex Paulo retulimus, præcipitur ut fiant obsecrationes, orationes, postulationes pro omnibus quidem hominibus, sed præcipue pro regibus, & in dignitate publica constitutis. Dominus autem præcipit ut oremus etiam pro inimicis. Cę-

terum

terum quoniam nuſquam in ſacris literis extat exceptio de ſanctis vita defunctis invocandis, arbitrantur irreligioſum, audere quod illarum auctoritate traditum non eſt; multo etiam irreligioſius exigere. At mea ſententia, Paulus nequaquam hoc illic agit, ut dum unum interceſſorem pronunciat, Dominum Ieſum excludat interceſſionem ſanctorum, ſed ut declaret Chriſtum pro omnibus gentibus eſſe mortuum, neque cuiquam in alio ponendam eſſe ſalutis ſpem. Nam Iudæi Chriſtum abnegantes, fiduciam habebant in Moſe & Abraham, aut alium quendam Meſſiam expectabant præter Chriſtũ. Et plerique Iudæorum qui Chriſtum agnoſcebant, non patiebantur gentes ad Euangelicæ gratiæ conſortium recipi, quod eum prædicarent uni genti Iudæorum ſervandæ miſſum. Hoc Paulus gentium Apoſtolus refellit, poſteaquam enim iuſſerat orare pro omnibus hominibus addidit: Hoc

enim bonum eſt acceptum coram ſalvatore noſtro, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, unus enim Deus, & unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatum eſt: In quo poſitus ſum ego, prædicator & Apoſtolus, veritatem dico non mentior, doctor gentium in fide & veritate. Unaquæque natio ſuos habebat Deos, ſoli Iudæi gloriabantur ſuo Deo, quaſi is non eſſet Deus omnium gentium, ideo dicit, unus eſt Deus ſervator omnium & unus reconciliator Dei & hominum, qui mortuus eſt pro omnibus, ſine exceptione perſonarũ. Talis interceſſor unus eſt, & idẽ unus eſt omniũ communis, ſic unus eſt Dei filius, & tamen is dicitur habere multos fratres, nimirum & ipſos Dei filios. Quemadmodum igitur unicus filius non excludit filios Dei à conſor-

consortio nominis, itidem unus intercessor non excludit alios intercessores, siquidem hic solus erat, in quo erat pater mundum reconcilians sibi, & per quem valent cæteri sancti, si quid valent. Postremo donemus ex superfluo sanctos ociosos frui Christo, neque nobis suis suffragiis prodesse posse, certe meretur explodi pius ille hominis affectus, quo sibi totus displicens, nō audet attollere oculos ad thronum gloriæ Dei, sed ad aliquem sanctorum confugit, quem putat esse Deo gratum, semperq; versari cum Deo, atq; hunc eo maiore fiducia compellat peccator, quod sciat illum quoque fuisse peccatorem ac Dei misericordiam consecutum. Neq; enim Christus dānavit affectum mulierculæ, sanguinis profluvio laborantis, quod indignam sese indicasset, ut Christum ipsum palam adiret, sed contigit fimbriam vestis illius, & sanata est. Omnes sancti Christi membra sunt. Si per fimbriam attactam

dat beneficium, mirũ eſt ſi dat per ſua membra? Chriſtus nullã ſuam veſtem ſubduxit in cœlum, mẽbra ſua ſubduxit. In Actis Apoſtolo-
Act. 5. rũ legimus, ſanatos ægrotos, quos umbra corporis illorum attigiſſet, & à dæmoniis quoque liberatos, qui contacti fuiſſent ſudariis, & ſemicinctiis, quę contigiſſent corpus Apoſtoli Pauli. Harum rerum tota gloria debebatur Deo. Dices, cur igitur hanc gloriam tribuebat diſcipulis? Quia ſic ipſe pater voluit glorificari per filium, ſic filius per diſcipulos, & ſic expediebat nobis, quo magis agnoſceremus illam ab Apoſtolis nobis traditam ſanctorum cõmunionem, quę non ſolum vivos, verumetiam pias defunctorum animas, atque ipſos etiam angelicos ſpiritus complectitur. Age ſi quis ſubinde ſalutet angelum ſui cuſtodem, commendãs illi vota ſua Chriſto perferenda, nũ is dignus videbitur, qui reprehendatur? Non opinor, & tamen angelus nihil aliud eſt quam miniſter.

ster. Si quis respondeat, quid opus est hæc dicere angelo, cui liceat compendio dicere Christo: Accipe vota mea? huic vicissim obiiciam: Quid opus erat nobis angelos addi pædagogos, cum Deo protectore fuerimus satis tuti? Sic Deus voluit nobis & angelos commendari, sic voluit suam erga nos charitatem per angelorum erga nos ministerium illustrari. Quod pie dicitur angelo, cur non pie dicitur Petro & Paulo? Ipsa rei natura nullam habet speciem impietatis. Primũ est credere, animas sanctorum superstites esse suis corporibus. Christianum est credere, illas iam vivere cum Christo, iuxta Pauli votum: Cupio dissolvi & esse cum Christo. Pium est credere illos esse Phi. 1.
Christo gratissimos, pro quo volentes vitæ dispendium fecerunt. Nec impium est credere Christum & illorum memoriam nobis velle sacrosanctã esse, & se per illos iam immortalitate donatos glorificari velle, per quos adhuc mortales no-

men suum glorificari voluit. Pium est igitur credere, Deum nobis quædam per illos largiri velle, per quos convertit orbem terrarum, per quos iudicaturus est mundum. Quod si crebra sanctorum invocatio, simul & fidei exercitatio est, & charitatis redintegratio, & spei nostræ confirmatio, quid causæ est cur eam existimemus reprehendendã? Si prosunt aliis merita militantiũ, quanquam sunt qui prędicent nulla esse merita, nusquam usui erunt merita regnantium? Nemo negabit sanctos perpetuo teneri desiderio salutis nostræ. Atqui hoc ipsum est intercedere, id illorum votum, ut ratum sit precamur. Nunc audire mihi videor, quos frequenter audio dicentes, ideo cohibendam sanctorum invocationẽ quod obscuret gloriam Christi, in quem unum tota nostra fiducia transferenda est. At ipse Christus ipse metuens iacturam suæ gloriæ, ausus est promittere discipulis suis, si

quis

quis in ipsum credidisset, non solum ea facturum quę fecisset filius, patre in ipso operãte, sed his etiam Ioa.14.
maiora facturum. Sic enim illi visum est communicare suã gloriam, quibus dignatus est communicare regnum suum, & quorum non dedignatus est fieri minister. Porro autem, cum divorum cultus tribus rebus potissimũ constet: imitatione vitæ, honore, invocatione, quemadmodum non inficiamur perfectissimũ pietatis exemplar esse in Christo nobis editum, ita non arbitramur eos esse dãnandos, qui Christum in sanctis imitantur, in quibus illius dona refulserunt. Rursum, quemadmodum ingenue fatemur, & summum cultum & gloriam omnem ad Deum esse referendam, ita non arbitror improbandam ecclesiæ consuetudinem, quæ dicatis templis, quæ consecratis diebus festis, quæ solennibus canticis toto terrarũ orbe sanctorum memoriã veneratur, Christum in membris suis venerans,

rans, in quibus ipse gloriosus esse gaudet per quos apud homines glorificatum est nomen ipsius. Postremo quemadmodum ingenue confitemur, in Christo salutis nostræ summum præsidium esse collocandum, per quem pater cœlestis voluit nobis omnia largiri, ita nō video cur obstrepi debeat quorundā religiosæ modestiæ, qui reveriti dominici sublimitatis magnitudinem, adhibent sanctum aliquem intercessorem, cuius favore commendētur apud Deum, fortassis aversum. Etenim ut imitandis sanctis, non detrahitur perfectissimo pietatis exemplari, quod est in Christo Iesu, quemadmodum scribit Paulus: Imitatores mei
1. Cor. 12. estote, sicut ego Iesu Christi. Rursum, ut in honorandis sanctis non detrahitur gloriæ Dei, sed augetur potius, quod in sanctis nihil aliud veneremur, quam ipsius Dei dona, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum, ita in invocandis sanctorum

ctorum suffragiis non minuitur Christi summi intercessoris auctoritas, non profecto magis, quam siquis sibi parum bene conscius, proinde reveritus regis conspectum, subornaret deprecatores, quos sciret regi gratissimos esse. Primum hic ipse pudor hominis, quo & suam indignitatem agnoscit & regis magnitudinem reveretur, reddit illum regi commendatiorẽ. Nec raro fit, ut princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt, quibus apud populũ velit hoc pacto gratiam & auctoritatem conciliari. Cæterum hanc mortalium pietatem Deo gratam esse, vel ipsis factis abunde testatus est ad sepulchra martyrum, ad implorationem sanctorum, tot miraculis editis, liberatis dæmoniacis, sanatis ægrotis, excitatis mortuis: nec enim arbitror quenquam fore tam impudentem, qui contendat omnia fabulas esse, quæ tot egregii scriptores ecclesiæ magno consensu tradide-

diderunt, etiam si fateamur, in hoc genere permulta confingi. Hic, opinor, aliquis incipiet commemorare, quanta sit quorundam in colendis, invocandisque divis superstitio, qua de re nos quoque frequenter admonuimus in libris nostris. Multi petunt à divis quod à probo viro non auderent petere, nec eos arbitrantur audituros, nisi certis quibusdam ritibus, veluti magicis deliniantur, & quod ab hoc petunt, non audent ab alio petere, quasi singulis certa quædam officia designata sint, quemadmodum aliæ causæ deferuntur ad centumviros, aliæ ad prætores, aliæ ad senatum, aliæ ad Amphyctiones, aliæ ad Areopagitas. Quidam sic petunt ab illis bonam mentem, quasi talium rerum auctores sint, non intercessores. Verum huiusmodi superstitio, ut sunt res mortalium, aut ferenda est, si non exeat in impietatem, aut citra tumultum quoad licet corrigenda, nec ob quorundam stultitiam, id damnandum

minandum quod per se rectum est, sed quod inest vitii corrigendum. Nec enim quia nonnulli perperam ac supra modū honorant sanctos, ideo prohibetur illorum pius ac moderatus cultus, nec quia quidam in sanctis imitantur, quod vitandū erat, ideo prohibemur imitari vitam sanctorum. Itidē superstitio multorum, qui secus invocant sanctos quam oportet, efficere non debet, ut in totum reprobetur illorum invocatio, alioqui vitanda esset euangeliorum lectio, quod ex hac nonnulli concipiunt hæreseos semina, & interdicenda esset invocatio Domini Iesu, quod hi quoque nomen illud invocant, qui magicam exercent. Error coarguendus est, simplicitas monenda est, superstitio corrigenda est, si talis est, ut tolerari non debeat, qualis est cultus divi Winoci apud Flandros, qui ab illis ritibus quibusdā parum sanis colitur. Et tantum valet inolita consuetudo populi, ut nec episcopi, nec magi-
stratus

ſtratus poſſint tollere. In oſtentandis ſanctorum reliquiis, quantum in plerisq; locis ſuperſtitionis eſt? In Anglia offerunt oſculandum calceum divi Thomæ, quondam archiepiſcopi Cantuarienſis, qui forte calceus eſt alicuius balatronis: & ut ſit, quid ineptius quam adorare calceum hominis? Vidi ipſe, cum oſtentarent linteola lacera, quibus vir ille dicitur abſterſiſſe muccum narium, abbatem ac cæteros qui aſtabant aperto ſcriniolo venerabundos procidere ad genua, ac manibus etiam ſublatis, adorationem geſtu repræſentare. Iſta Ioanni Coleto, nam is mecum aderat, videbantur indigna, & mihi ferenda videbantur, donec ſe daret opportunitas, ea citra tumultum corrigendi. Rurſum, in publicis ſupplicationibus, ac pompis eccleſiaſticis, quantum videmus apud quaſdam gentes ſuperſtitionis? Unuſquiſque opificum ordo circumfert ſuos divos, ingentes mali portantur à multis ſudantibus,

bus, quos oportet identidem refocillare potu. Quædam statuæ curru vehuntur, repræsentantur personæ, gestaque divorum ac divarum: atque interim multa ridicula tum fiunt, tum etiam dicuntur: & tamen quanquã docta pietas cuperet hæc esse sublata à moribus Christianorum, tamen tolerat, quoniam perspicit sine tumultu corrigi non posse, leviusque ducit tolerare malum, quam adhibere remedium. Quanquã hæc quoque qualiaqualia sunt, moderatius ferunt, qui sciunt ac repetunt, à quibus exordiis ea profecta sunt. Sunt enim ista vestigia veteris paganismi. Olim in sacris ludis circumferebantur Bacchus, Venus, Neptunus, Silenus cum Satyris: & difficilius erat in Christianorum vita mutare professionem, quam publicam consuetudinem. Itaque religiosi patres arbitrabantur magnum esse profectum, si pro talibus diis, circumferrentur statuæ piorum hominum, quos miracula decla-

declarabant regnare cum Christo. Si superstitiosa consuetudo cursitandi cum facibus in memoriam raptæ Proserpinæ, verteretur in religiosum morem, ut populus Christianus cum accensis cereis conveniret in templum in honorem Mariæ virginis. Si qui prius in morbis invocabant Apollinem, aut Aesculapium, nunc invocarēt sanctum Rochum, aut Antonium: si quæ prius petierant uterum ac felicem partum à Iunone ac Lucina, peterent idem à sancto Iudoco, aut alio quovis divorum: si qui consuessent rem domesticam tutandam & augendam, Lari, Mercurio, aut Herculi commendare, committerent sancto Erasmo, aut Nicolao: si nautæ pro Venere & Geminis, invocarent virginem matrem, eique pro impiis hymnis, canerent nauticam cantionē, Salve regina: si qui segetem stultissimis ritibus lustrare consueverant, aut Cererem puerorum ac puellarum cantu delinire, circunferrent
per

per agros vexillum crucis, hymnos modulantes in laudem Dei ac divorum: si pro Iove sospitatore, miles ingressurus bellum, sese committeret divo Georgio aut Barbaræ: si civitates singulæ pro tutelaribus diis adoptarent Bavonem, Marcum, aut alium quempiam è numero discipulorum Christi: si qui poppysmatis aliisve profanis ac superstitiosis remediis fulmen arcere, aut procurare consueverant, sonitu consecratarum nolarum, aut suffitu consecratarũ frondium idem facerent: si qui prius magicis artibus dolori cordis medebãtur, iam admoto codice euangelico mederentur: qui post auditum primum in Maio coccycem, consperso per cubiculũ pulvere, quem circumscripto dextri pedis vestigio sustulissent, pulices ac pediculos profligare consueverãt, idem facerent illata divi Francisci tunica: si qui capitis impetigini & alopeciis, superstitiosis remediis subvenire consueverant, idem facerent

rent

rēt admoto pectine, qui fuit Christo cum matre communis, quem audio Treveris etiam nunc ostendi. Si qui ad bellum se gladiis fortunatis & indusiis incantatis, solent armare, iam sese munirent ligno crucis. Hæc tolerata sunt à patribus, nō quod in his esset Christiana religio, sed quod ab illis quę commemoravimus, ad hæc profecisse, magnus pietatis gradus videretur. Eadem ratione toleratæ sunt imagines, quas veteris ecclesiæ proceres aliquot, vehementer detestati sunt, odio videlicet idololatriæ. Gaudebant igitur populum huc profecisse, ut pro deorum simulacris venerarentur imagines Iesu servatoris, & aliorum divorum. Quanquam harum usus iam in immensum progressus est. Nec tamen ideo profligandæ sunt imagines omnes è templis, sed docendus est populus, quemadmodum his conveniat uti. Quod inest vitii, corrigendum est, si fieri potest absque gravi tumultu: quod

inest

inest boni, probandum est. Optandũ esset, nihil in templis Christianorum conspici, nisi Christo dignum. Num illic videmus tot fabulas ac nænias depictas, ut septem lapsus Domini Iesu, septem gladios virginis, aut eiusdem tria vota, aliaque id genus hominum inania commenta, deinde sanctos non ea forma repræsentatos, quæ ipsis digna sit. Siquidem pictor expressurus virginem matrem, aut Agatham, nonnunquã exemplum sumit à lasciva meretricula: & expressurus Christum aut Paulũ, proponit sibi temulentũ quempiam, ac nebulonem. Sunt enim imagines, quæ citius provocant ad lasciviam, quam ad pietatem: & hæc tamen à nobis tolerãtur, quia plus videmus mali in tollendo, quã in tolerando. Videmus quędam tẽpla foris & intus plena nobilium insigniis, clypeis, galeis, leonibus, draconibus, vulturibus, canibus, tauris, bubalis, onocrotalis, vexillis ab hoste direptis, videmus locum

locum occupatum ambitiosis divitum monumentis, solum inæquale factum & ad ingrediendum inhabile, quasi vel mortui studeant graves esse populo, hæc si feruntur in templis potius, quam laudantur, arbitror & divorum imagines recte tolerari. Sed iam tempus est, ut ad id quod instituerã, recurram. Habes quis sit orandus, & quis sit qui orat, quanquam de hac posteriore particula nonnihil attingemus in fine. Nunc vidẽdum quid sit orandum. Hic non omnino male quidam ethnicus admonuit: Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano. Nam vulgus hominum sępenumero pro salutaribus petit nocitura. Cæterũ recte visum est hoc orthodoxis patribus, nihil omnino petendum à Deo, præter ea quæ nobis in oratione dominica præscripsit Dominus, aut quæ ad aliquam eorum partem spectant. Nec dubium est, quin ea primum petenda sint, quæ ad Dei gloriam & salutem hominum

num æternam conferunt, quę tum ad publicam utilitatem pertinent, potius esse petenda, quam quæ ad cuiusque privatam. Neque tamen fas non est hæc temporalia commoda, quorum inopia molestiam adfert, aut incommodorum temporalium depulsionem à Deo petere, si modo petentis animus non alio spectet, quam ad scopum ęternæ salutis, veluti si quis petat à Deo corporis bonam valetudinē, ne gravis sit fratribus, aut ut possit utilitati proximorum commodius inservire. Si quis petat Episcopo longævam vitam, quod intelligit illius doctrinam ad mores conducere gloriæ Dei, & utilitati gregis. Ita Paulus iubet orare pro regibus etiam idololatris, non ut sub illis ditescamus, aut voluptatibus corporis indulgeamus, sed ut quietam, inquit, ac tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. 1.Tim. 2. Sic recte petimus liberis nostris vitam, non ut in illis gloriemur, sed ut sancte educati, pro-

ficiant in religione Christiana. Proinde cum æternæ salutis votum oporteat esse perpetuum, in his petendis quæ sunt huius vitæ, semper debet subesse conditio, si velit Deus, & si expedit saluti nostræ. Non enim peccat qui deprecatur, ut liberetur à molesto morbo, modo sic oret: Domine salus omnium viventium, si fieri potest, aufer hũc molestum morbum à me, veruntamen fiat voluntas tua, non mea. Si tu, quem nihil fugit, iudicas hunc morbum ad æternam salutem esse necessarium, tracta me ut visum est tuæ sanctæ voluntati, tãtũ imparti robur ac vires, ut queã perferre, faciasque cum tentatione proventum, ut possim sustinere. Quoties igitur precamur pacem, deprecamur bellum: quoties petimus salubritatem cœli, deprecantes pestilentiam: quoties postulamus uberem annonæ proventum, deprecantes penuriam: quoties petimus animi tranquillitatem, deprecantes tentationem,

etiamsi

etiāſi non eveniat quod petimus, ne putemus non exauditas preces noſtras. Exaudiuntur ſi, quæ deprecamur, magis faciunt ad ſupremum illum ſcopum, quam ea quæ precamur. Frequenter etiam magis expedit nobis egere quam abundare: vexari bellis ac perſecutionibus, quam frui rebus ſecundis: ægrotare quam recte valere, mori quam vivere, tentari quam non impeti tentatione. Audit Paulus: Sufficit tibi gratia mea, & gloriatur in infirmitatibus ſuis. Hunc ſecuti gratias agamus, & nos Deo, ſi quando pro iucundis maluit nobis dare ſalutaria. Cæterum quiſquis in hoc petit bonam valetudinem corporis ut amicæ, quam nequiter amat, placeat: aut vires, ut ulciſcatur eum quem odit: aut longævitatē, ut diu fruatur hoc mūdo, nullam opinor portionem inveniet in precatione dominica, ad quam votū hoc ſuum referat. Qui poſtulat ingenii vires à Deo, recte facit, iuxta Iacobi monita dicen- 1. Cor. 12.

 tis:

Iac. 1. tis: Qui indiget sapientia, postulet à Deo. Sed qui in hoc postulat, ut inter huius mundi rabinos magni fiat, excidit à præscripto dominicæ precationis. Orat David:
Psa. 12. Da mihi intellectum Domine. Sed quid addit? ut discam mandata tua. Iam in his quæ recte petuntur à Deo, non raro peccatur ordine. Peccat qui frequentius & instantius à Deo petit opes, aut corporis bonam valetudinem quam fidem & charitatem, aut sacræ scripturæ cognitionem, quarum rerum ut oportet primam esse curam, ita præcipuam decet esse mentionem in precibus. Nunc videmus in his apud vulgus ordinem haberi præposterum, apud quosdam ne mentionem quidem fieri eorum quæ vel sola fuerant postulanda, sed longius aberrãt à præscripto Christi, qui vel impia petunt à Deo, vel perniciosa proximis. Cum miles conductitius orat, da ut spoliatis templis & innoxiis agricolis onustus redeam domum sacrilega

præ-

præda: cum impius medicus orat, multos corripiat morbus, aut qui ægrotant diu ægrotent, ut mihi quæstus sit uberior : cum hæres orat, moriantur nimium vivaces cognati, ut mihi cito obveniat hęreditas. Has preces quoniã à carne, non à spiritu proficiscuntur, non audit spiritus Deus, aut si audit, precantium malo audit, provocant enim iram Dei. Sic audivit vota populi Israelitici flagitantis regem, quemadmodum, ut est in apologis, Iupiter annuit flagitationi ranarum, pro trabe petentium regem magis impigrum, & accepere ciconiam. Sed sceleratior est illorum precatio, qui stimulati livore sibi ipsis male precantur, ut fratri quem oderunt sit peius, quẽadmodum est in apologis de duobus negociatoribus, quorum alter invidebat alteri, quibus cum Mercurius deferret, ut, quoniam cum Deo commercium habuissent, peteret alteruter illorum quicquid vellet, alterum qui non petisset,

duplum eius laturum quod alter optasset, uterque detrectabat perere. Tandem urgente Mercurio, alter petiit ut sibi periret unus oculorum, sperans futurum ut alteri periret uterque. Atque hæc quidem ridentur in apologis, verum serio deflentur in vita mortalium, atq; adeo, quod est gravius, Christianorum, si modo tales huius nominis honore digni sunt. In his nõ solum reperias, qui hac lege cupiunt esse lusci, ut is cui male volunt fiat cæcus, verumetiam qui inimici mortẽ sua morte cupiunt emptam, qui inimici infamiã, suæ famæ exitio mercari properent. Quid igitur istis faciendum est? Monendi sunt ut multis cũ lachrymis orent Deum, ut à talibus votis liberentur, per quæ miseriores sunt, quam essent his gravati malis quæ aliis imprecantur. Miles enim qui templa, qui domos innocentium diripit, infelicior est sua prava cupiditate, quam is qui spoliatur sua calamitate. Medicus qui

mortem optat aliis,longe miserior est avaritiæ malo, quam alii suo morbo. Invidus qui male precatur proximo, multo infelicior est suo voto, quam si malum hoc haberet, quod aliis imprecatur. Constat igitur nihil à Deo petendum, quod non referatur ad aliquam septem dominicæ precationis partium. Quicquid petimus quod spectat ad divini nominis gloriam,ad primam particulam pertinet: Sanctificetur nomen tuum. Quicquid ad propagationem & consummationem euangelii, ad secundam refertur : Adveniat regnum tuum. Quicquid ad observationem præceptorum Dei, ad tertiam pertinet : Fiat voluntas tua, &c. Quicquid ad corroborationem ac perfectionem spiritus nostri, aut etiam ad necessitatem huius vitæ, ad quartam refertur: Panem nostrum, &c. Quicquid ad fraternam concordiam & pacem cum Deo servandam pertinet, quarum hæc cõstat misericordia Dei, quotidianis

lapsibus nostris cleměter ignoscē-tis, illa facilitate condonandi, si quid proximus in proximum deliquerit, ad quintam spectat: Dimitte nobis debita nostra, &c. Quicquid pertinet ad impetranda præsidia cœlestis gratiæ, quibus munimur adversus insultus dæmonū, carnis, mundi, ad sextam refertur: Et ne nos inducas. Quicquid pertinet ad finiēda mala omnia, & cō-summationem nostræ felicitatis, quę perfecta non cōtingit, nisi post hanc vitā, ad ultimam portionem spectat: Sed libera nos à malo. Restat expediendum, quod quarto loco polliciti sumus, quomodo sit orandum. Ubi primum illud in quæstionem vocatum est à priscis, an fas sit aliis verbis orare, quam habet formula nobis à Christo prę-scripta, cum satis constet, nihil petendum, quod in hac formula non cōtineatur. Nec difficilis est huius quęstionis solutio, cum ex euangelicis literis constet, Dominum ipsum aliis verbis orasse, velut Ioh.

cap.

cap. 17. Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut filius tuus clarificet te. Sicut dedisti ei potestatē omnis carnis: ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam: & cętera quæ sequuntur, nam paucis verbis nihil aliud orat, nisi quod in oratione dominica paucis dicitur: Sanctificetur nomē tuū. Rursus in horto: Pater, si fieri potest, &c. Quid aliud orat, quam ut fiat voluntas patris in omnibus. Quin & discipuli sic orant: Tu Domine qui corda nosti hominum. Rursus orant aliis verbis, cap. 4. Domine qui fecisti cœlum & terram, mare & omnia, &c. Præterea cum plerique Psalmi nihil aliud habeant quam deprecationes, non veretur tamen ecclesia per Psalmos sua vota offerre domino, quod certo sciat, quod in Psalmis quicquid habetur, licet discrepet à verbis, non discrepat tamen à sententia dominicæ precationis. Etenim si quis oret verbis Ecclesiastici: Miserere nostri Deus omnium, respice nos

Eccl. 16 & ostende nobis lucem miserationum tuarum, & immitte timorem tuum super gẽtes, quæ non exquirunt te, ut agnoscant, quia non est Deus nisi tu, ut enarrent magnalia tua. Alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam. Sicut enim in conspectu illorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis, ut cognoscant te, sicut nos cognovimus, quia non est Deus præter te Domine. Innova signa, & immuta mirabilia, glorifica manum & brachium dextrum, pluribus quidem verbis aliisque, sed tamen nihil aliud petierit, quam quod tribus verbis petebant Apostoli: Sanctificetur nomẽ tuum. Nec aliud petierit, qui dixerit verbis Psalmistæ: Omnes gẽtes quascunque fecisti, veniant & adorent te Domine, & glorificent nomen tuum. Quoniam magnus

Psal. 85 es, & faciens mirabilia. Tu es Deus solus. Aut qui sic oret: Exaltare super cœlos Deus, & in omni terra gloria

gloria tua. Qui mystico sensu dixerit illum è Psalmo versiculum: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ: diversis quidem verbis, sed tamen idem orarit, quod orabant Apostoli, dicentes: Adveniat regnum tuum. Huc pertinet quod in Psalmis aut Prophetis dictum est, de subigendis aut proterendis hostibus genti Israëliticæ, de stabilienda, & ædificanda Hierosolyma, de regno David & Solomonis sempiterno. Siquidem constat huiusmodi typis significari regnum euangelicum & ecclesiam Christi. Item qui orat: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur in me omnis iniustitia. Aut sic: Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua: Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum: nihil diversum orat ab eo: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Qui sic orat: Mendicitatẽ & divitias ne dederis mihi, sed tantum tribue victui meo ne-

Psa. 103

Psa. 118

Psal. 85

Pro. 30
Sap. 9.

cessaria. Aut qui sic: Da mihi Domine sedium tuarum assistricem sapientiã. Aut qui sic: Servus tuus ego sum. Da mihi intellectum Domine, ut discam mandata tua: non aliud petit, quam qui dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Nam ut panis nomine comprehenditur, quicquid ad huius vitæ corporalem necessitatem pertinet, ita quicquid animum corroborat, panis est, sed præcipue
Psal.131 sermo domini. Qui sic orat; Memento Domine David & omnis mansuetudinis eius. Et: Domine
Psa.17. si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuentibus mihi mala, consentit cum eo quod dicitur: Et dimitte debita nostra. Rursus qui sic orat: Ne tra-
Psa.73. das bestiis animas cõfitentiũ tibi.
Psa.26. Aut: Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insur-
Psa.139 rexerũt in me. Aut: Eripe me Domine ab homine malo. Et: Ne tra-
Eccl.23 das me Domine à desiderio meo peccatori, cogitaverũt contra me, ne de-

ne derelinquas me. Aut sic: Domine Pater & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu maligno, & cōsilio eorum ne sinas cadere in illa exprobratione. Extollentiam oculorū ne dederis mihi, & omne desiderium pravū averte à me. Aufer à me ventris concupiscentiam, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendāt me, & animæ irreverenti, & infrunitæ ne tradas me, quid aliud petit, quā is qui dicit: Ne nos inducas in tentationem? Item qui sic orat: Libera me Domine à persequentibus me, quia confortati sunt supra me. Educ de custodia animam meam ad confitendū nomini tuo. Me expectant iusti, donec retribuas mihi, verbis dissonat, re consentit cū eo qui dicit: Sed libera nos à malo. Ita si quis percurrat per universam Scripturā sacram, quæ passim habet varias precationum formas, nihil comperiet quod non ad aliquam precationis dominicæ particulam pertineat. Summa vero omnium, quæ petun- Psa. 141

petun-

petuntur, ad eundem ſcopum ſpectet oportet, de quo meminit Pſalmus:
Pſal. 26 Unicā petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitę meę. Itaque inter innumeras precandi formas, prima ſemper fuit apud Chriſtianos auctoritas ei, quā prę-ſcripſit ipſe Dominus: atque hac velut omnium ſacratiſſima præcipue leguntur uſi Apoſtoli, & horū ſucceſſores in cōſecratione corpoporis & ſanguinis dominici, quæ quoniam cōvenit omni argumento, vix fieri poteſt, ut quiſquam ea intēpeſtive utatur, niſi cum idiotæ per orationem dominicam ſanctos appellant, veluti cum negociator ſoluturus, ſancto Chriſtophoro merces ſuas cōmittit, & occinit illi ter precationē dominicā, non ſine ſalutatione Virginis matris. Ridebatur nobis olim quidam Lovanii, vir ſimplex potius quam impius, qui ſolitus eſt peractis ſacris obambulare per ſingulas aras, & divos ac divas aliquot, erga quos peculia-

peculiarem gerebat affectum, precatione dominica salutare, eo peracto flexis aliquantulum genibus, edebat nomen divi aut divæ, in cuius gratiam oraverat, dicens: hoc tuum est sancta Barbara, hoc tibi habe sancte Roche, ne quis divorũ qui in eadem ara stabant, præriperet sibi, quod alteri fuerat destinatum, atque inter sanctos nasceretur contentio. Horum simplicitas admonenda est, ut si quod orando dicant, non habent, saltem illud dicant: Sancte Petre ora pro me, sancta Barbara ora pro me. Alioqui quid absurdius, quam virgini dicere: Pater noster qui es in cœlis? aut sancto Christophoro: Ave Maria gratia plena? aut sancto Georgio: Dimitte nobis debita nostra? Poterunt & illud doceri, ut in precibus meminerint, qua virtute divorum quisq, præcelluerit, ut virgini matri dicant: Impetra mihi à filio tuo castitatis ac modestię donum. Paulo dicant: Euangelii fortissime præco commẽda me Christo,

sto, ut illius adiutus gratia, præstare queam quod ille nos per te docuit. Martino dicat: Adiuva me tuis precibus, ut in tolerandis iniuriis tuæ lenitatis imitator esse possim. Atque item de cæteris: sic enim fiet, ut minus absurda sit idiotarum precatio, simulq; commonefient, quid in quoque sit imitandum. Verum ut quod cœperamus persequamur, si recedendum erit à verbis dominicæ precationis, proximũ erit uti verbis ex sacra scriptura decerptis, utcunque res ac præsens necessitas postulaverit. Huiusmodi plurimas formulas suppeditabit liber Psalmorũ, quorum aliquot nobis indicavit Athasius. Quanquam & ex cæteris interim voluminibus poterit sibi quisque formulas aliquot parare. Neque quicquã vetuerit eandem precationem variis ex locis velut opere Mosaico contexere. Quod genus, si quis petat auxiliũ à Deo, ut vitare possit obtrectationis aut turpiloquii vitium, dicat ex Psalmo 119.

mo 119. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Rursus ex proverb. cap. 4. Remove à me os pravum & detrahentia labia sint procul à me. Et pone custodiam ori meo. Item ex Paulo: Sit sermo meus semper in gratia sale cõditus, ut sciam quomodo oporteat unicuique respondere. Sit unum hoc exempli gratia productum, cum alioqui formulæ sint innumeræ, Neque quicquã hic vetuerit modica deflexione sermonem ad id quod agimus accommodare, velut cum ex præcepto, aut narratione, seu promissione facimus deprecationem. Huius rei hoc exemplũ est: Præcipit Solomon: Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Hoc sic in precationem deflexeris: Da Domine ut te custodiẽte, omni custodia servem cor meũ, ut ex ipso procedat vita æterna. Narratur 4. Reg. 4. Ezechias sic orasse: Obsecro Domine memento quæso, quomodo ambulaverim coram

Col. 4.

Pro. 4.

coram te in veritate, & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Ex hac forma quivis rex aut episcopus sic orare poterit: Obsecro Domine, da ut ambulem coram te in veritate, & in corde perfecto, ut quod placitum est coram te, faciam. Promissio est: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hinc sic cudetur precatio: Imparti mihi Domine Iesu spiritum tuum, ut diligam te, ac servem sermones tuos, ut merear & à patre tuo diligi, dignusq; censeri ad quem pariter veniatis in æternum mansuri. Iam in deprecandis malis eadem ratio est contrariorum, hoc est vetitorum, quæ præceptorũ: narratæ rei malæ, quæ bonæ, & minarum, quæ promissorum. Non solum autẽ tutissimum est, verum etiam ad impetrandum quod optas, efficacius, à verbis ac sententiis divinitus afflatæ scripturæ non recedere. Inest

enim

enim & in ipsis verbis ἐνέργεια quę dã peculiaris, & Deus sua verba libẽtius agnoscit. Tertiũ auctoritatis locũ obtinebunt à veteribus nobis traditæ precatiunculæ, quas Collectas vocãt, quibus olim solenniter ecclesia consuevit uti in cultu divino, atq; etiam in sacrificiis ante cõsecrationẽ, & post consecrationem corporis dominici. Sũt enim in his, quę resipiunt Apostolicum & syncerum spiritum, & pleræq, cõmoda brevitate, pariq; perspicuitate sententiam absolvunt, sic ut periodus constet fere duobus membris, quorum utrũq; potest in duo commata dividi, & inter duo mẽbra intercedat comma sive membrũ solitariũ. Deinde succedat coronis, quę totidem fere partibus constat, per Dominum nostrũ Iesum Christum. Etiamsi commatũ nec ratio nec numerus sic habeat perpetuo, quemadmodũ dixi, nusquã tamen non habent suas periodos modulatas. Si quis requirat exẽplũ, dabo: Deus cuius providentia, cõma est

in sua

in sua dispositione. Nō fallitur, alterū cōma est absolvens mēbrum prius; Te supplices exoramus. Tertium comma est solitariū, ac dirimens duo membra: Ut noxia cūcta submoveas, comma est prius secūdi membri, & omnia nobis profutura cōcedas, comma est absolvēs membrorum. Deinde sequitur fere totidem verbis ac metris coronis, per Dominū nostrū. Sunt quę duobus mēbris constant, sed quæ possis in quatuor commata diducere, præcedente cōmate solitario, velut hic: Da nobis Domine quęsumus, ut & mūdi cursus pacifice nobis tuo ordini dirigatur, & ecclesia tua trāquilla devotione lętetur. Sunt quæ pluribus cōmatis cōstant, sunt quę paucioribus, unde hæc superstitiosius persequi nō est huius instituti. Ex harū igitur precationū acervo poterit sibi quisq; deligere certas ad plerasq; precādi occasiōes, formas, velut ad implorandum auxiliū adversus tentationem, ad impetrandam admissi sceleris veniā, ad impetran-

petrandū charitatis & fidei augmētum, pro pace publica, pro profectu euangelii. Has sacerdos olim sic pronuntiabat, ut totus populus & audiret & intelligeret, eoq; veluti pariter cum illo oraret, tacitis dūtaxat affectibus, demum voce clara accineret, Amen. Id tum cōmode fiebat, quoniam sacerdos ea lingua sacrificabat, quæ populo erat cōmunis. Nunc linguis novatis, ritus tamen vetus manet. Nec satis adhuc cōstat, utrū magis expediat relinquere, an novare, quod inveteravit. Scio hanc esse multitudinis imperitæ naturam, ut magis revereatur quod non intelligit. Sed interim minus utilitatis redit ad populum, ad quē sola vox antistitis pervenit. Ego novandę cōsuetudinis auctor esse nolim. Huic tamē incōmodo hoc inveniri remediū poterit, ut singulorum dierū collectas populus vulgari lingua scriptas privatim apud se legat. Idem fieri poterit in epistolis ac euangeliis, precationeq; dominica. Ostē-
di tres

di tres orãdi formulas, quanquam nihil etiam vetat hominem suos affectus quibuscunque verbis aperire Deo, præsertim cum orat solus, modo petat in nomine Iesu, & ea postulet, quæ non pugnent cum scopo salutis æternæ, nec abhorrent ab his, quæ nobis præscripsit Dominus in sua formula. Ethnicis tutum non erat, Iovem aliis ritibus ac verbis evocasse quam oportuit, nec tuto verba facit apud regem, aut apud iudicem, qui solennes dicendi formulas ignorat: Deus cum sit omnium maximus, tamen nihil habet huiusmodi morositatis, omnia boni consulit, ne solœcismis quidẽ offenditur, modo mens sit syncera. Habẽt rhetores partes generis, quod petitoriũ vocant. Est autem hęc species suasorii. Huius rationẽ alias indicavimus, ut hic repetere non solũ superfluum sit, verũ etiam ineptum in re sacra. Nos, inquit Paulus, quid quemadmodum oporteat orare nescimus, sed spiritus orat pro nobis.

nobis. Proinde qui ſpiritum habēt Chriſti, his ipſe ſpiritus ultro ſuggerit, & quid orare debeant, & quomodo. Nihil tamē prohibet rationem aliquā orandi cōmonſtrare non tā petitam ex rhetorū præceptis, quam ex ſacrorū voluminum exemplis, in quibus animadvertere licet, laudē, aut cōqueſtionē, quę pertinet ad conciliandum favorem prooemii loco, nonnunquā & gratiarum actionē quā oſtēdimus eſſe laudis genus. Adhibētur & ea, quę reddunt auditorē attentum, prętcrea & narratio, quæ plerumq; conqueſtionē habet admixtā, & amplificationē & ἐνέργειαν, quæ rē ſubiicit oculis. Videas illic & argumētationē & expoſtulationē. Breviter quicquid adhibetur apud prępotētē hominem, unde cupias aliquid impetrare. Laus eſt nonnunquā in ſola appellatione honorifica, quā ipſam oportet eſſet accommodam rei, velut orans pro mēbris, quæ adhuc periclitantur in terris, dicis: Pater noſter qui es in cœlis. Et in

actis,

Act. 1. actis, κύριε καρδιογνῶστα πάντων, cum ipsi ignari qualis intus esset homo, petunt ut deligat, quẽ magis idoneum iudicasset. Et sapientiã à Deo petiturus, recte præfabitur: Aeterni patris æterna sapiẽtia Iesu Christe. Nec aptitudinis ratio tãtum habẽda est in appellando, verũ etiam in tota precatione. Quanquã enim nõ ita magni refert, quid à qua persona petat, tamen auxilium adversus hostes, ac dęmones, aptius petas ab omnipotente patre: ut reconciliet nobis patrẽ, accommodatius petiveris à filio: ut augeatur in nobis divina gratia, cõgruentius postularis à spiritu sancto. Conquestionis exẽpla, quoniã passim in sacris
Hie. 20. literis sunt obvia, non est necesse repetere. Querimonię nonnunquã additur velut expostulatio, sic Hieremias: Seduxisti me Domine &
Hie. 17. seductus sum, fortior me fuisti &
Psa. 17. invaluisti. Alicui idẽ faciet blãdi-
Psa. 70. ties, sic Hier. Ne sis mihi tu formidini, spes mea tu in die afflictionis. Et in Psal. Spes mea ab uberibus matris

matris meæ. Et: Domine spes mea à Psa. 21.
iuventute mea. Gratiarũ actio pauperum petax est. Etenim qui gratias agit prædiviti pro beneficiis præteritis, tacite petit novum beneficiũ. Et dignos eos iudicamus accepti beneficii, qui agnoscũt ac meminerunt. Attentio paratur partim flagitando, ut: Exaudi Domine oratio- Psa. 106
nẽ meam, & clamor meus ad te perveniat. Et: Intret in conspectu tuo Psa. 17.
oratio mea, inclina aurẽ tuã ad precẽ meã. Partim si ostendamus nostrũ malum ad ipsius iniuriã pertinere: ita Psal. 113. Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriã. Super misericordia tua & veritate tua, ne quando dicant gentes, ubi est Deus eorum? Itẽ Psal. 78. Ne memineris iniquitatũ nostrarũ antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. Adiuva nos Deus salutaris noster, & propter gloriã nominis tui Domine libera nos. Et propitius esto peccatis nostris propter nomẽ tuum, ne forte dicant in

 genti-

gentibus, ubi est Deus eorum? Sed hæc pars magis convenit argumentationi, de qua mox dicemus. Cæterum hic plurimum habet momēti cū declaramus nobis nihil esse præsidii in nostris meritis ac viribus, nec in alio spem esse nobis, sed totos nos pendere ab ipsius ope, cuius misericordia servārur universi. Narratio est Act. 4. Cōvenerunt enim vere adversus puerum tuum Iesum in civitate ista, &c. In argumentatione potissimū tractātur hę partes, quia potest, quia vult, quia solet, quia debet. A facultate sic: Deus omnipotēs, qui solo nutu potes quicquid vis, quia vult nimirū ipsa bonitas ac misericordia, quia solet, vel cōmemoratis aliorū exemplis, vel his beneficiis, quæ in nos ipsos iam sępe cōtulit. Cōvenit autē, ut sui similis sit, qui semper benefecit. Debet autē nō quia nos promeremur, sed quia ille promisit. Nā, memento Domine David, & ōnis māsuetudinis eius. Exaudi Domine iustitiam meam: & huiusmodi Psalmi magis opi-

opinor quadrant in personã Christi, quã hominis. Nimirũ hæc est illa veritas quę in divinis literis frequẽter cõiungitur misericordiæ, velut Psal. 88. Misericordia & veritas pręcedent faciẽ tuã. Misericordia dicitur, quia nõ promeremur quod petimus: veritas, quia quodãmodo ille debet ex promisso. Promisit per prophetã oblivionẽ omniũ cõmissorũ. Quacumq; hora peccator resipiscẽs ingemuerit, promisit per filium vitam æternã, qui crediderint euangelio, unde quodãmodo exigitur à Deo quod pollicitus est. Cõmemoratur in petitione iuxta rhetorũ præcepta pollicitatio. Et hæc invenitur in sacris precibus. Sic David: Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur. Et os meum annuntiabit laudem tuam. Tunc acceptabis sacrificiũ iustitiæ, oblationes & holocausta. Nihil aliud homo potest polliceri Deo, nec ille aliud expectat præmium. Quicquid autẽ horum fit in orando, ad nos pertinet, non ad Deum. Psa. 50.

Nec enim Deus delinitur audiendo laudes suas, quemadmodum homines, sed nos laudantes illum magis ac magis discimus, ac suspicimus illius magnitudinẽ. Cõmemorãdis autẽ & exaggerandis malis nostris non hoc agitur, ut in diversũ mutatus oratione nostra ex irato fiat propitius, sed ut ipsi dũ melius magnitudinẽ nostrę calamitatis agnoscimus, vehemẽtius expetamus illius misericordiã. Itidẽ cũ ea dicũtur quæ pariunt attẽtionẽ, non huc proficitur, ut Deus ante dormitans excitetur, cũ illũ nihil fugiat eorum quæ latent in cordibus hominũ, sed ut nos instantius ac vehemẽtius petamus, quod non promerentur accipere, nisi qui vehemẽter ãbierint. Similiter & inculcãtes quod in alio nullo fiduciam habeamus, quam in ipsius promissis ac misericordia, discimus cui debeamus acceptum ferre quicquid habemus boni. Dum pollicemur nos illius erga nos beneficentiã prædicaturos, admonemur ne nobis adscribẽtes quod adepti

pti sumus, reperiamur indigni Dei gratia, sed ad illius gloriam referamus omnia. Dum promissorum fidem ab illo requirimus, huc proficitur, ut certa cum fiducia precemur, non meritorũ nostrorum, sed illius qui neminem sibi fidentẽ destituit. Dum argumentamur & ad ipsius nominis gloriã pertinere, ut nos, licet alioqui indignos exaudiat, hoc discimus, ut in bonis & in malis nostris non alio spectemus, quam ad gloriã eius. Nec alio pertinent obtestationes & obsecrationes per filium eius, per ipsius erga nos charitatem ineffabilẽ, per mortem, per resurrectionem, per omnia quæ nostra causa vel fecit, vel passus est, nisi ut penitus intelligamus, à quo, & per quem nobis proficiscatur, quicquid pertinet ad salutem æternam. Hæc omnia melius tractabit, qui fuerit in divinis literis exercitatus. Iam illud quæri solet, utrum exigatur oris ac vocis deprecatio, an sufficiat tacitus animi petentis affectus. Equidẽ arbitror hoc

esse liberum in privatis deprecationibus, utrum malis simul & labiis sonare quod animo flagitas, an tacitis votis dūtaxat solicitare Dei clementiam, quæ nihil moratur voces nostras. Ac sæpenumero plus impetrant tacita suspiria lachrymæque, quā magni clamores. Alioqui quēadmodum in ieiunio non solum abducimus animū ab omnibus mundi delectamentis, verumetiam corpus inedia castigamus, ut totus homo Deo serviat, qui totus fruiturus est immortalitatis præmio, ita cōvenit, ut in sacrificio precationis, & spiritu psallamus & mente. Id vero potissimum conducit his, qui nondum exercitati sunt ad orādum. Nā hi cantandis sacris precibus veluti discunt orare, & ex ipsa vocis agitatione nascitur nonnunquā affectus animi. In hos enim sunt utiles ceremoniæ, ut per visibilia ad invisibilia proficiamus. Quemadmodū pueri prius docentur legere, quā intelligere possint quod legunt. Eodē conducunt & loci nitor ac reli-

gio,

gio, & sacra vestis, & corporis habitus sive procumbentis in terram, sive flexis genibus demittendis sese, sive sublatis manibus suspicientis in cœlum. Nam hæc omnia nonnunquam adiuvant deprecationem nostram, etiam si quocunq; loco, quocunq; gestu, fusam deprecationem audit Deus, sive id in lecto facias cubans, sive in balneo lavãs, sive in officina laborãs. In solennibus tamen precationibus non oportet negligere corporales ceremonias propter infirmos, quibus istiusmodi conducunt, sed his ceremoniis utendũ est, quæ provocant & alios ad orandũ. Nec enim decet, ut militari boatu vocis, aut lasciva modulatione flagites Dei misericordiã, nec convenit ut vox sonet: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & vultu oculisque lascivientes liceantur puellas. Optãdum autem esset, ut totus cultus divinus, qui tribus potissimum constat, hymnis, doctrina, & precatione, lingua toti populo nota peragеretur, quẽ-

admodum olim fieri consuevit: omniaq; sic explanate distinčteq; sonarentur, ut ab attentis possent intelligi. Verũ multa sunt in vita mortalium, quę magis optare liceat, quã sperare. Optandum & illud, ut cultus qui publicus peragitur in tẽplis, locisve sacris, neq; nimium prolixus esset, quod nihil sit peius, quam rerum optimarum satietas, & apud omnes gentes Christiani nominis idem esset. Nunc quanta in singulis pene ecclesiis diversitas? Imo quantum fuit studium quibusdã ne quid cum aliis conveniret? Quam prolixis canticis ac precibus onerantur monachi quidam, à quibus ingenti tædio utcunque persolutis, quanto cum gaudio discedunt? Atqui si laudantur convivia lauta magis quam prolixa, unde cum orexi surgitur, quanto magis oportet divini cultus eum esse modum, ut citra tædium cum alacritate peragatur, & ad intermissum magna cum aviditate redeatur. Certe privatas preces fas sit suo quemq; animo metiri, & orationis

nĩs modum vel promentis affectu, qui non ſemper æque fervidus eſt, vel pro negociorum neceſſitate tẽperare. Nam in precibus quæ ſimul à multis fiunt, & quas oportet ſimul à multis & incipi & finiri, ne quid oriatur tumultus in eccleſia, talem oportet eſſet mediocritatem, ut & fervidis & ocioſis utcunq; fiat ſatis, nec tepidi & occupati tædio enècẽtur. Ubi quis ſecum orat, aut cum unanimi quopiã amiculo, nihil vetuerit, ſi quando inter orandum inſignis aliquis affectus corripuerit animum, in eo loco cõmorari, donec perſeverabit animi libido, aut ſancta confabulatione preces interrumpere. Cæterum occupatis congruunt illæ breviſſimæ quidem, ſed ſubinde velut eiaculatæ precatiunculæ, quæ ſolent olim monachis apud Aegyptios opus manuum interrumpere, vel ipſum potius opus cõdire. Vix enim fieri poteſt, ut humanæ mentis intentio diu perſeveret in eodẽ habitu, ſed protinus aut tepeſcit mora, aut aliis cogitationi-

bus intercurrẽtibus interrumpitur. Respondeat aliquis, ἄλλος βίος, ἄλλη δίαιτα. Olim monachi fere laici erant & operis manuariis exercebãtur, nunc sacerdotibus non idem convenit. Atque Paulus Apostolus non iudicavit sibi indecorum consuere pelles. Si in perferendo lõgiorum precum tædio laus est vel obedientiæ vel patientiæ Christianæ, quæro quam laudem essent habituri, si iussu abbatis certis horis id facere cogerentur, quod apud inferos facere dicitur Sisyphus? Atqui congruentius arbitror ad id abuti saxo, quam sacris hymnis ac precibus. Optandũ & illud, nihil in his admisceri, quod è divinis libris depromptum non sit, aut certe ab his viris profectum, quorũ monumenta spirant Christum. Quo magis oportet omnem abesse lasciviam, quæstum, adulationem, cæterosq; affectus indignos cultu sacro. Cum Christianus adornat bellum in Christianum, indecore sacrificus precatur suis gloriosam victoriam, hostibus exitium,

exitium, cum utraq; pars nonnunquā Deo displiceat in precibus, quas ex institutione Pauli, pro regibus & in dignitate cōstitutis fundit sacrificus. Christianius esset optare principi bonam ac Deo dignā mentem, sapientiam, pietatem, quam triumphos, victorias, & glorias, parumq; decore ad sacram mensam, cum pro principe supplicatur, audiuntur illi gloriosi tituli, victoriosissimo, invictissimo, & triumphātissimo. Magis etiam indecorum est, quod quidam inter sacrificādum adorāt eum, in cujus gratiā sacrificant conducti, non sine specie servilis & abiectę adulationis. Deniq; tametsi probandum est, quod pro suo quisque principe orat, tamen conveniret ut in publicis precibus, non unius, aut illius, sed omnium principum Christianorum generalis fieret mentio. Quinetiam Turcis, aut si qui sunt hostes Christiani nominis, magis conveniat precari misericordiam Domini, quā exitium. Verum hæc obiter admonere visum est, nunc ad

 id quod

id quod agebamus revertimur. Itaque genus hoc orādi breve cōgruit his quoq;, qui in publicis functionibus versantur, licet enim regibus in concilium euntibus sic orare tacite: Deus sine cuius spiritu nihil recte geritur, digneris huic interesse concilio, ne quid statuatur, quod tuam offendat maiestatē. Licet iudici pro tribunali sedenti sic precari tacite: Adsit Domine tua moderatrix omnium sapientia, ne quid me iudice patiatur innocens, quod nō meretur, neve cuiquā fiat iniuria. Licet & legato inter equitandum sic precari: Dirige Domine Deus meus in conspectu tuo viam meam: aut si quid aliud suggerat pius affectus. Iam video persuasum monarchis quibusdā, & exemplum ut sit, indies ad plures dimanat, ut singulis diebus persolvant pensum earum precum, quas clericorum ordo solenniter in templis peragit, statis horis, unde & horarias vulgo dicunt. Eā principum religionem nequaquā dānaverim, modo ne putent

sese

ſeſe rem magnam præſtitiſſe, cum hoc pēſum perſolverint, pręſertim ſi quod ore ſonāt, nō intelligāt, quod multis accidere veriſimile eſt, certe iuxta ſenſum myſticum: neve credāt magnum quiddā eſſe, verba illa tantum perſonuiſſe. Si quid ocii ſupereſt principibus à negociis neceſſariis, id malim impendi perdiſcendis præceptis divinis, aut parabolis Solomonis, aut apophthegmatis laudatorum principum, quorum magnam vim collegit Plutarchus: aut his libris, quos homines eruditi de re publica privataque adminiſtranda reliquerunt. Quod genus ſunt Ariſtotelis politica, œconomica, & ethica: officia Ciceronis, Platonis dialogi de legibus ac republica, Iſocratis de regno, & Xenophōtis Cyropædia, & œconomica. Eodem nonnihil conducent & noſtra, quę ſcripſimus de principe Chriſtiano, de bello, de reditu Philippi principis ex Hiſpaniis. Satis oravit princeps, ſi curavit ut integris & incorruptis viris cōmitteretur magiſtratus,

tus, si sua prudentia bellum exclusit, si vim potentum depulit à cervicibus imbecillium, si quam minimo sanguinis humani dispendio, conatus facinorosorum coërcuit, si sanctis legibus ac moribus publicã disciplinam stabilivit. Nam his neglectis, tẽpus dicendis preculis absumere, non solum religio non est, sed est etiam piaculum & hypocrisis. Sublevandus est populus à prædonibus oppressus, & dicitur querelam deferentibus ac principis opem implorantibus: Abite, princeps orat. Dicitur interpellatrici viduæ aut pupillo: Non est otium, princeps orat. Et tamen si qua puella, si quis morio, si quis qui canem bellum adducat, petat aditum, fortasse non auditurus sit, Princeps orat. Ipse Dominus Iesus, regũ omnium rex ac principum princeps, quando legitur submovisse despicabilem illã & calamitosam hominum turbam? Quando iussit illis responderi, Abite, Dominus cœnat? Secedebat ad orandum, sed in desertum, & rursus occur-

occurrit affluenti turbæ. Quæ frons igitur istis, qui interpellantibus nō verentur respondere, Princeps ludit aleam? Episcoporū nomine tolerabilius responderetur, Præsul orat, nisi quidā sese tam non excusarent hoc titulo vocantibus ad lōge profaniora. Opinor sanctum Gregorium, privatas suas preces ad similes interpellationes fuisse relicturum. Adrianus Cæsar inter multa magnaque vitia nonnullas virtutes habuisse legitur, hunc cum per viā euntem, mulier quædam appellasset, audiri cupiens, ille quoniam alio properabat, respondit non est otium. Tum illa, noli igitur, inquit, imperare. Id liberius à muliercula dictum, tantus monarcha civiliter tulit, restitit & audivit causam. Ita magis conveniebat ut ad preces illas vocanti sacerdoti dicatur, non est otium, quam calamitosis & innocentibus afflictis. Ad hæc enim quoniā propria regum functio est, turpe est non esse ocium, cum sit ocium prolixis precibus, venationibus,

bus, lusibus, saltationibus, morionibus, & aleæ, ne quid cõmemorem his etiam sceleratius. Igitur ad orandum exercitatis argumẽta copiosissime suppeditabit sacra lectio, deinde vita ipsa malis bonisq; sic varians, ut tristium maior sit copia: si quid imminet aut premit triste, orandum est: si quid accidit feliciter, actis gratiis orãdum, ut Deus quod dedit velit esse perpetuum: si quid commissum est, orãda venia: si quid cum virtute gestum, rogãdus Deus, ut sua dona augere dignetur in nobis. Si quem videris hominem egregiis virtutibus præditum, & ob id perutilem reipublicæ, ora Deum ut multos tales velit esse: si quem insigniter improbũ ac pestilentem, precare illi mentem meliorem, simulq; ut servet te Deus ne talis evadas: si cõtingit magistratus, pete sapientiæ donum ut possis recte gerere: si adẽptus es, ora ut succedat te vir melior. Si affluxit rerum copia, roga ut qui dedit facultatem, idem det animum bene vivendi. Quin illæ ipsæ civiles

civiles precatiunculæ, si ex animo Christiano magis quã ex more dicãtur, non absunt ab orando, veluti cũ dicimus ingredienti iter: Bonus angelus te deducat & reducat incolumem: marito, precor ut uxor tua feliciter pariat: novo magistratui, precor ut honor, quem assecutus es, sit & tibi & reipublicæ felix: pio episcopo, Christus Opt. Max., diu te servet incolumem ecclesiæ suæ. Cæteræq; huius generis innumeræ. Hæc mihi fere succurrebant, quæ scriberem de orando vir clarissime, sed idem optime, alioqui videri poterat alienius ad hominem aulæ regiæ procerem de orãdo scribere. Si Petrus Apostolus omnes 1. Pet. 2
Christianos regale sacerdotium appellat, & si peculiare sacrificium Christianorum, ut diximus, est orare, nemini scribi potest inepte de orãdo, nisi qui Christianus non est. Imo haud scio an ullis frequentius & ardentius orandum, quã magnatibus, qui quo graviore negotiorum mole premuntur, hoc magis egent divino

divino præsidio. Moses sacerdos nõ erat, sed dux populi, & tamen quoties oraſſe pro populo legitur? David rex erat non ſacerdos, & tamen
3.Re.8. plurimus eſt in orãdo. Solomon rex erat, & tamen in dedicatione templi veluti ſacerdos orat pro tota multitudine. Ne ſit regis orare pro populo, cuius non eſt bene velle populo, nec pro ſe laboret orare princeps, cui non eſt opus ope ſupremi numinis. Omnibus dictum eſt & ſummatibus & infimatibus illud Iacobi: Orate pro vobis invicem, ut ſalvi fiatis. Paulus Apoſtolus in quotidianis precibus ſuis mentionẽ facit apud Deum eorum quos initiaverat euangelio, ſed viciſſim illos rogat ut orent pro ipſo. Ne roget pro ſe, qui neq; deſiderio boni cuiuſquã, neq; mali metu tenetur. Ne roget pro alio, qui nullibi bonum vult, præterquam uni ſibi. In ſumma, ne curet hoc ſacrificium offerre Deo ſuo, qui à ſacerdotio Chriſtiano ſe credit alienum. Nec inficiamur tamen antiſtitũ peculiare munus eſſe, ut orent
pro

pro populo, quem regendum ſuſceperunt, nec pro vivis tantum vota faciunt verumetiam pro mortuis. Iacobus ordinavit, ut ad ægrotum accerſantur eccleſiæ preſbyteri, qui Deum orent pro illius ſalute, ungātque oleo in nomine Domini. Et oratio, inquit, fidei ſalvabit infirmum, & allevabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Iubetur Abimelech implorare deprecationē Abraham, quod eſſet propheta. Sic enim legis Geneſeos capite vigeſimo: Nunc ergo redde viro ſuam uxorem, & orabit pro te, quia propheta eſt, & vives. Norunt quia cōſuerunt prophetæ colloqui cū Deo. Nam cum his loquitur Dominus. Verum quemadmodū poſt effuſum in omnes ſpiritum ſanctum, omnes Chriſtiani quodammodo ſacerdotes ſunt, ita ſunt & prophetæ. Per Chriſtū enim omnes acceſſum habemus ad thronū gloriæ illius. Nec interim tamen cōfundendus eſt ordo in eccleſiis laudabiliter inſtitutus, & à maioribus nobis per manus tradi-

Cap. 5.

traditus. Sacerdos astans mẽsæ dominicæ, cũ auctoritate deprecatur pro multitudine. Idem conscenso suggestu, dum enarrat scripturas sacras, cum auctoritate prophetam agit, auscultãte cum silentio populo. Neq; fas sit cuivis hoc muneris sibi sumere. Ubi enim non est ordo, ibi confusio. Ubi confusio, ibi trãquillitas esse qui potest? At pax in primis decet ecclesiam Dei, qui non dedignatur interesse cœtui, in suo nomine congregato. Orat igitur antistes pro fratribus suis ex officio delegato, orat vicissim populus pro suo antistite ex fratrena charitate. Prophetã agit antistes ex ordinatione, neque tamẽ fas non est cuivis, cum opus est docere proximum suum, si quid assecutus est eruditionis sanctæ. Christiana charitas, sic vicissim communicat officia sua, ut non luxetur ordo membrorum corporis. Rogarit aliquis, quibus temporibus potissimum orandum censeam. Video literas sacras hæc tria fere cõiungere, vigiliam, sobrietatem, & preces,

preces, quod luxus & somnus degravent animam cupientem cũDeo colloqui. Itaq; mox à primo somno consuescendum est, vel in lecto brevi precantiuncula cõpellare Dominum. Rursus idem mane faciendũ, priusquam à cubiculo te cõferas ad profana ministeria, postremo sub quietem nocturnam. Neque contemnendũ est quorundã exemplo, qui posteaquã reliquerunt cubile, priusquam cibũ capiant, aut aliquid vulgarium negotiorum attingãt, si detur cõmoditas curant adesse sacro, si modo hic absit omnis superstitio. Sunt enim permulti, qui credunt quicquid egerint, cessurum ex animi sententia, si species panis & calicem aspexerint, & interim hoc agit pirata laxaturus ancoram, hoc agit Caricus miles adornans deprecationem innocentiũ, hoc agit iniquus negociator, undecunque lucrum capturus. Neque negligendus est mos laudatissimus, quo plerique convivium à precibus auspicantur, & actione gratiarũ conclu-

dunt.

dunt. Has tamen velim è sacris literis depromi, & magis congruentes adhiberi, quam à nonnullis adhibentur. Nos, & ea quæ sumus sumpturi, benedicat dextera Christi, huiusque generis rhythmos, ut non arbitror damnandos, ita malim ibi melioribus cedere. Nec est necesse, omnia infulcire in tales centones. Kyrie eleeson, nusquam non recte dicitur, sed alibi tamen aptius. Et beata viscera Mariç virginis, pie cõmemoratur, sed his alibi locus erat. Pro benemeritis fortassis ibi nõ intẽpestiviter oratur, si paucis id fiat: pro rege, pro episcopo, pro pace, pro bello, pro cęteris nominatim orare, intempestivius videtur alias. Illud probo, quod apud quosdam consecratio mensæ sacrã lectiunculã habet adiunctã, unde cõveniret & in cõvivio primum oriri colloquium. Rogabis forsitan, quid sentiam de his, qui quotidie persolvunt liturgiam virginis matris. Equidem hæc malo, quã quorundã superstitiosas ac magicis simillimas preces, quan-

quam

quam illud in his offendit, quod ea quę in sacris literis de ecclesia sponsa Christi dicta sunt, deq; sapientia patris, qui est dominus Iesus, detorquentur ad virginē Mariā: tū quod quædam ibi petuntur à virgine, quæ rectius peterentur à filio: Tu nos ab hoste protege, in hora mortis suscicipe. Deo rectius dicitur: Sed libera nos à malo, & suscipe spiritū meum. Tametsi ne in his quidem est impietas, si quis simplicem affectum candide velit interpretari. Simili affectu quidam in cōcionibus implorant opem virginis, appellantes eam fontem omnis gratiæ. Nemo negat plurimum honoris deberi sanctissimæ virgini, cæterum ibi tempestivius erat, implorare spiritum Christi. Mihi magis probantur hæ preculæ brevissimæ, quas quidam quotidie dicunt de cruce Domini. Nam numerosas preces, quibus quidam evolvendis globulis certo numero repetunt precationem dominicam aut salutationē angelicam, non omnino damnarim in laicis, nisi quidam

dam ista facientibus prodigiosa quædam promitterent. Hic erat locus dicendi de variis vulgarium precum superstitionibus, quæ nõ multum absunt à magicis precaminibus, sed propositis optimis orandi formis, non difficile fuerit reiicere quicquid ab his discrepat. Nam error infinitus est, cum simplex sit quod rectum est. Hoc minusculum Hieroslae nobilissime, quod nõ ante natum erat, quam tibi didicaretur, sed tua causa susceptum est, ut esset quo vicissim nostri absentis commonefieres: si tibi probabitur, non gravaberis idẽ optimis fratribus tuis Ioanni & Stanislao communicare: sin habes aliquid in hoc argumento melius, sequere quod melius est: sed interim huic nostræ promptæ voluntati saltem hoc pręmii rependito, ut quod habes melius, velis nobis esse commune.

FINIS.